

PISANII SÂNGEORZENE

- SPIRITUALITATE, ISTORIE ȘI TRADIȚIE -

ANUL XI, NR. 9(121), SEPTEMBRIE 2022

PISANII SÂNGEORZENE

- Spiritualitate, Istorie și Tradiție -

ANUL XI, NR. 9(121), SEPTEMBRIE 2022

PISANII SÂNGEORZENE

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor FLORIN HODOROGA
teolog ALEXANDRU DĂRĂBAN

Consultant științific: Dr. Mirela Popa-Andrei, cercetător științific II, Institutul de Istorie
„George Barițiu” din Cluj-Napoca al Academiei Române

Colaboratori permanenți: Dr. Elisabeta Scurtu, Preot Dr. Maxim (Iuliu-Marius) Morariu,
Dr. Dorin Dologa, Icu Crăciun, Florin Hodoroga

Editor și redactor responsabil: Alexandru Dărăban

Tehnoredactare: Alexandru Dărăban

REDACTIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33,
jud. Bistrița-Năsăud; E-mail: florin.hodoroga@gmail.com

Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj
aldaraban57@gmail.com

Revista poate fi citită pe rețeaua de internet la adresele:

<http://pisaniisangeorzene.assbn.ro/ps2019.html>

<http://en.calameo.com/accounts/3280504>

COPERTA 1: IONICĂ MOLDOVAN – *Cetățean de onoare al orașului Sângeorz-Băi*

COPERTA 2: *Taraful tradițional din Sângeorz-Băi – o variantă*

COPERTA 3: *Taraful tradițional din Sângeorz-Băi – o variantă*

COPERTA 4: IONICĂ MOLDOVAN – *Cetățean de onoare al orașului Sângeorz-Băi încadrat de primarul orașului Călin Bota și managerul Centrului Județean pentru Cultură, Alexandru Pugna.*

Fotografiile din acest număr provin din cadrul Serviciului Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (colecția fotografii), Facebook (Vicariatul greco-catolic Năsăud), Centrul Cultural „Justin Sohorca” Sângeorz-Băi, colecția personală a artistului Maxim Dumitraș

Cuprins

<u>CUPRINS</u>	5
<u>CETERAȘUL IONICĂ MOLDOVAN – CETĂȚEAN DE ONOARE AL ORAȘULUI SÂNGEORZ-BĂI</u>	6
<u>BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE</u>	
DR. DORIN DOLOGA, <i>Aspecte privind preoții din Parohia Sângeorz-Băi în secolele XVII-XVIII</i>	7
NICOLETA GAGEA, <i>Biserica de lemn din Sângeorz-Băi: din istoria și arta unei vechi ctitorii românești din Transilvania</i>	10
SILVIU B. SOHORCA, <i>Predică întocmită cu ocazia sfințirii bisericii din Sângeorgiul-Năsăudului</i>	27
ALEXANDRU DĂRĂBAN, <i>Sângeorz-Băi-ul Năsăudului, suflet și vrere românească</i>	33
*** <i>De la Sângeorz-Băi (Năsăud), Bistrița – 23 iulie 1937</i>	34
ALEXANDRU DĂRĂBAN, <i>Maria Giurgea și Solomon Haliță</i>	36
<u>DIN GRANIȚĂ</u>	
DĂNUȚ POENARIU, <i>Teritoriul comunei Coșna care a aparținut de Transilvania în perioada 1848-1914 (II)</i>	37
DR. ELISABETA SCURTU, <i>Familii de preoți greco-catolici din Țara Năsăudului 1700-1948. Familia Zagrai din Mititei</i>	46
ALEXANDRU DĂRĂBAN, <i>Tablou nominal cu locuitorii români din comuna Mititei care au luat parte la Primul Război Mondial</i>	50
<u>VARIA</u>	
ICU URECHE, <i>O carte de referință despre intelectualii din Bistrița-Năsăud și Universitatea Clujeană în perioada interbelică</i>	62

CETERAȘUL IONICĂ MOLDOVAN - CETĂȚEAN DE ONOARE - AL ORAȘULUI SÂNGEORZ-BĂI

Primarul Călin Bota, alături de managerul Centrului Județean pentru Cultură, Alexandru Pugna, și managerul Centrului Cultural „Justin Sohorca” - Florin Hodoroga, dar și de consilierii locali, au acordat titlul de *Cetățean de Onoare*, după ce de curând a fost distins cu titlul de *Tezaur Uman Viu* de către Ministerul Culturii, ceterașului Ionică Moldovan, coordonatorul, ani de zile, al Tarafului „Păunița” din Sângeorz-Băi.

BISERICĂ, ȘCOALĂ SOCIETATE

ASPECTE PRIVIND PREOȚII DIN PAROHIA SÂNGEORZ-BĂI ÎN SECOLELE XVII-XVIII

Dr. Dorin DOLOGA

Preoțimea a reprezentat o categorie socială caracterizată prin vechime și continuitate. Activitatea lor a asigurat funcționarea instituției bisericești ce corespundea necesităților societății.

Primul preot menționat la Sângeorz-Băi este preotul Teodor, care a activat aici în anul 1600. El era implicat în evenimentele din vremea sa, aflându-se în fruntea unei trupe numeroase răsculate, care lupta pentru cauza al cărui exponent și erou era Mihai Viteazul¹.

În anul 1636 este menționat preotul Miron din Sângeorz-Băi, care a fost sfințit la 17 martie de către episcopul Ghenadie². În cea de-a doua jumătate a secolului este pomenit preotul Miron, probabil același cu cel din anul 1636, care ar fi plătit costul construcției bisericii de piatră de la Sângeorz-Băi, edificată în anul 1669³.

Un moment de cotitură l-a constituit Unirea unei părți a românilor cu Biserica Romei din 1698-1701. Români ajunseseră într-o situație dezastruoasă. Pentru a ieși din această stare, conducătorii bisericii ortodoxe din Transilvania au intrat în legătură cu puterea, cu reprezentanții statului austriac, negociind cu aceștia pentru ca în schimbul Unirii cu Biserica Romei românii să dobândească acces la școală, funcții administrative, la meșteșuguri și comerț. Ca urmare, s-au înființat școlile Blajului, românii au reușit să pătrundă într-un număr redus în funcțiile administrative, însă accesul la meserii, deși permis de jure, a fost blocat de facto, datorită împotrivirii sașilor și maghiarilor din orașe. Acești lideri bisericești și-au îndeplinit rolul de elite, care trebuie să stabilească relații cu factorii de decizie pentru a susține și promova interesele celor pe care îi reprezentau. La actul Unirii cu biserica Romei a participat în anul 1698 și Costan, protopopul de Șieut, de care aparținea și ținutul năsăudean, iar în anul 1700 Constantin⁴ împreună cu 28 de preoți, reprezentând zona Bistriței și Năsăudului⁵. Nu știm însă dacă printre aceștia s-a numărat și preotul din Sângeorz-Băi.

Prin Unirea cu Biserica Romei preoții greco-catolici români urmau să se bucure de aceleași drepturi ca și preoții catolici. Drept urmare, starea economică și socială a acestor pre-

¹ Mircea Vlădică, *Sângeorz-Băi. Veche vatră de credință și cultură românească*, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2003, p. 27.

² Ștefan Buzilă, *Protopopii și vicarii Năsăudului*, în „Arhiva Someșană”, Năsăud, 1940, Nr. 27, p. 267.

³ Virgil Șotropa, *Contribuții la istoria bisericească*, în „Arhiva Someșană”. Năsăud, 1933, Nr. 17, p. 465.

⁴ Este vorba despre Costan, numit acum Constantin.

⁵ Ștefan Buzilă, *op. cit.*, p. 369.

Dr. Dorin DOLOGA

oți s-a îmbunătățit. Această posibilitate de dobândire a bunăstării a constituit un motiv atractiv pentru urmarea unei cariere preoțești. Astfel, în anul 1714 la Sângeorz-Băi activau trei preoți, în anul 1733 patru preoți și anume Mihail, Constantin Rus, Vasile Canții și Andrei George¹, iar între 1750-1762 șase preoți. Dintre cei patru preoți care activau la Sângeorz-Băi în anul 1733 unul era ortodox, Mihail, iar ceilalți trei erau greco-catolici. Dintre cei patru preoți trei fuseseră hirotoniți în Maramureș, iar unul în Moldova, de către episcopi ortodocși². Fie din cauza faptului că a considerat trecerea la greco-catolicism drept o abandonare a bisericii strămoșești, fie din cauza faptului că drepturile promise de către Statul austriac erau acordate într-o măsură redusă și cu întârziere, Mihail a rămas ortodox. Dintre cei trei preoți greco-catolici care funcționau în anul 1733, Constantin Rus a primit binecuvântarea din partea vicarului greco-catolic Ștefan la 14 ianuarie 1726, dată la care putem considera că s-a înființat parohia greco-catolică Sângeorz-Băi, iar ceilalți doi, Vasile Canții și Andrei George au primit binecuvântarea din partea episcopului greco-catolic Inochentie Micu Klein³, care a funcționat ca și episcop în perioada 1730-1751. În conscripția de dare din anul 1750 ocupau poziție un număr de șase preoți, fără ca să se precizeze numele acestora⁴. În anul 1762 toți cei șase preoți erau greco-catolici⁵. În perioada 1750-1762 s-a înregistrat se pare cel mai mare număr de preoți la Sângeorz Băi. Cunoaștem numele a patru preoți în anul 1761 care activau la Sângeorz Băi. Aceștia erau: Vasile Andrieș, Constantin Rus, Vasile Cruș și Ion Algeorge⁶.

În ultima treime a secolului al XVIII-lea numărul preoților de la Sângeorz-Băi se pare că a scăzut. În anul 1770 este amintit preotul Popu, iar în anul 1789 Ilie Mitul⁷.

Regimul de stări a căutat mereu să reducă numărul preoților români. Încă din anul 1714 Guberniul Transilvaniei a somat Episcopia greco-catolică să reducă numărul preoților din Districtul Bistrița, de care aparținea și zona năsăudeană⁸.

Numărul mare al preoților ne arată și faptul că administrația habsburgică era slab reprezentată în teritoriu, bisericile preluând o parte din sarcinile administrative. Preoții și-au asumat atribuții care le depășeau pe cele religioase. Ei erau cei care aduceau la cunoștința comunităților dispozițiile autorităților și sprijineau aducerea la îndeplinire a acestora. Cu ocazia războaielor pe care le-a purtat cu Turcia, Prusia și cu Franța, oficialitățile habsburgice au ordonat efectuarea unor colecte în bani, iar cei care au adus la îndeplinire aceste dispoziții au fost preoții, atât cei greco-catolici, cât și cei ortodocși.

Preoții români contribuieră la susținerea războaielor cu turcii cu uriașa sumă de 36.000 de florini. Considerând că Imperiul Habsburgic nu își îndeplinise promisiunile făcute, episcopul greco-catolic Atanasie Anghel a solicitat Vienei restituirea sumei⁹. La această sumă

¹ Virgil Șotropa, *Două tablouri istorico-statistice din anii 1714 și 1733 privitoare la preoții români din Valea Someșului*, în „Arhiva Someșană”, Năsăud, 1940, Nr. 28, p. 3, 23.

² *Ibidem*, p. 23.

³ *Ibidem*, p. 23.

⁴ Dorin Dologa, *Conscripția de dare a satului Sângeorz Băi din anul 1750 (VII)*, în „Pisanii Sângeorzene”, Sângeorz-Băi, Anul V, 2016, Nr. 1 (41), p. 14.

⁵ Ioan Sigmirean, Adrian Onofreiu, *Istoria județului Bistrița-Năsăud în documente și texte (epocile modernă și contemporană)*, Bistrița, Editura „Răsunetul”, 2001, p. 45.

⁶ Mircea Vlădică, *op. cit.*, p. 27.

⁷ *Ibidem*, p. 27.

⁸ Remus Câmpeanu, *Elitele românești din Transilvania veacului al XVIII-lea*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2008, p. 237.

⁹ *Ibidem*, p. 146.

Aspecte privind preoții din parohia Sângeorz-Băi în secolele XVII-XVIII

---

au contribuit și preoții din Sângeorz-Băi prin colectele pe care le-au efectuat, însă nu știm la ce quantum s-a ridicat contribuția lor.

În timpul războaielor cu Franța preoții ortodocși au contribuit de asemenea cu suma de 5.000 de florini la susținerea armatei habsburgice¹.

Nu cunoaștem în detaliu activitatea preoților din Sângeorz-Băi, dar cu siguranță aceștia au fost angrenați în acțiunea de punere în aplicare a privilegiilor promise de autorități. Au fost redactate o serie de memorii, așa cum sunt cele din anul 1761, când s-a solicitat înființarea de școli și numirea funcționarilor locali din rândul românilor. La nivelul Protopopiatului greco-catolic Năsăud se conștientizase faptul că obiectivele sociale și naționale nu pot fi atinse fără suportul unei birocrății proprii, indiferent dacă era de natură laică sau confesională. La jumătatea secolului al XVII-lea clerul nu se mai mulțumește să își apere propria situație, ci participă activ la încercările comunităților de a se ridica din starea iobăgească².

Deși numărul preoților era mare, pregătirea lor era redusă. Perioada celor 40 de zile de pregătire la Mitropolie era prea scurtă pentru a asigura instruirea corespunzătoare a unui preot. Autoritățile îi mențineau intenționat pe preoți într-o stare de pregătire precară. Cu toate că acum nu mai era interzis, accesul românilor la școli era limitat și controlat de către autorități. Astfel, Dieta din anul 1791, care a dezbătut problema pregătirii preoților, a dat ca sarcină unei comisii bisericești să facă propuneri, dar să aibă grijă să nu li se dea preoților o pregătire prea aleasă, ca să nu se dezvețe de coarnele plugului³. Românii urmau să se bucure doar de o pregătire minimă. Această lucruri a făcut ca și la sfârșitul secolului al XVIII-lea preoții din Sângeorz-Băi să fie mai apropiați de mediul țărănesc din care proveneau decât de unul elitar.

Principalul criteriu al accederii la treapta preoției consta în proveniența dintr-o familie de preoți. Alte criterii constau dintr-o stare materială bună și din pregătirea profesională. Preot ajungea de obicei fiul preotului decedat, „dacă știa citi, scrie și zbiera în biserică”⁴. Această situație s-a menținut până la sfârșitul secolului al XVIII-lea.

Preoții din Sângeorz-Băi și-au îndeplinit în secolele XVII-XVIII rolul lor, acela de elite locale. Preoții i-au reprezentat pe români, ale căror nevoi le-au sintetizat, le-au argumentat și le-au înaintat factorilor de decizie, insistând pentru rezolvarea lor. În acest fel ei au contribuit decisiv la dezvoltarea comunității locale.

---

¹ *Ibidem*, p. 206, 207.

² *Ibidem*, p. 241, 242.

³ Ștefan Buzilă, *op. cit.*, p. 330.

⁴ Mirela Andrei, *La granița Imperiului. Vicariatul Greco-Catolic al Rodnei în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2006, p. 142.

BISERICA DE LEMN DIN SÂNGEORZ-BĂI: DIN ISTORIA ȘI ARTA UNEI VECHI CTITORII ROMÂNEȘTI DIN TRANSILVANIA

Nicoleta GAGEA

Argument

Scopul acestei lucrări este acela de a cerceta istoria unui monument de artă religioasă asupra căruia prea puțini cercetători s-au oprit și, mai ales, de a evidenția operele de artă puțin cunoscute pe care acesta le păstrează. Situată într-o zonă relativ greu accesibilă, la câțiva kilometri depărtare de drumul principal Năsăud-Rodna, biserica de lemn a Mănăstirii Cormaia este o dovadă a apărării credinței, precum și a păstrării artei religioase.

Biserica de lemn, ca tip de monument, are o importanță majoră pentru arta din Transilvania secolului al XVIII-lea, în zonele locuite preponderent de români, dat fiind faptul că vorbim despre sate și nu despre comunități mari, urbane. Dacă în Moldova vecină, cu sprijinul statului, instituțiilor și ctitorilor, arta religioasă a cunoscut o dezvoltare deosebită, creându-se numeroase monumente (mai ales biserici de zid cu picturi murale, dar și unele biserici de lemn), în Transilvania, arta comunităților românești s-a dezvoltat într-un context istoric nefavorabil. Totuși, micile ctitorii românești din nord-estul Transilvaniei au beneficiat tocmai de pe urma apropierii (inclusiv geografice) față de Moldova.

Prin această cercetare, am intenționat să descopăr modul în care se folosește arta (și mai ales pictura) în cadrul unui așezământ ortodox și al unei biserici de lemn, de dimensiuni mici, o ctitorie modestă a românilor din părțile năsăudene, în secolul al XVIII-lea.

Arta religioasă românească nord-transilvăneană cunoaște și fenomenul organizării în bresle (breasla fondată la Gherla în 1777), dar în general avem de a face cu pictori (mici echipe sau familii), care de cele mai multe ori realizau lucrări la comanda unor persoane sau comunități pentru anumite lăcașuri. Astfel, pe parcursul acestei teze, am încercat să refac biografia artiștilor care au pictat la biserica de lemn, dar și a artiștilor a căror prezență stilistică s-a simțit. Ca orice altă meserie și pictura (în cea mai mare parte religioasă pentru mediul la care ne referim), devine un mijloc de existență, iar artiștii ajung să își interfereze orizonturile vizuale, să preia elemente unii de la alții și să creeze, într-un spațiu bine delimitat, lucrări destul de asemănătoare din punct de vedere stilistic, precum și iconografic.

Arta care se naște stă mărturie a statutului pe care biserica o are, precum și a statutului social al celor ce donează (icoanele, picturi murale, odoare, etc.). Vom vedea pe parcurs că, de exemplu, artistul Tudor Zugravul, ale cărui icoane se află la biserica de lemn din Sângeorz-Băi, a pictat la comandă. Cei ce i-au comandat icoane au făcut parte din elita acelei modeste societăți, oameni care își permiteau să-și cumpere veșnicia numelui lor, ce urma să dăinuie pe o icoană.

Deoarece biserica face parte din categoria de „biserici călătoare”, un prim aspect pe care mi-am dorit să îl scot în evidență este tocmai acela că un lăcaș de cult va fi ridicat de oricâte ori este nevoie și va fi strămutat pentru a fi în cel mai sigur lor posibil. Faptul că iconostasul și icoanele au supraviețuit până astăzi trimite cu precădere la oamenii pe care îi

Nicoleta GAGEA

putem considera apărători și ocrotitori, atât ai credinței, cât și ai artei. Astfel, prima parte a prezent.

Scopul primordial al lucrării a fost încercarea de a aduce în prim plan un edificiu de secol XVII-XVIII ce îmbină elemente artistice și arhitecturale specifice unei comunități tradiționale și care, constituie (involuntar) o oglindă a acelei societăți. Ne este cunoscut faptul că invaziile tătarilor au afectat aspectul așezării, că majoritatea călugărilor proveneau din zona Moldovei, că oamenii și-au ridicat un lăcaș de cult pe cheltuiala lor, că preotul din Lăpuș a donat icoane pentru bunăstarea familiei sale. Deci, practic, un astfel de edificiu spune o poveste, o poveste despre oameni, despre contextul istoric, precum și despre relația om-divinitate. Faptul că cei ce donează, precum și preoții-ctitori, au avut inițiativa ca numele lor să fie scris, a ajutat la conturarea imaginii de ansamblu și a istoriei acestei biserici.

În cadrul acestui demers, m-am folosit de imagini provenite din diverse surse pentru a demonstra că stilurile artistice ajung să se dezvolte și să fie folosite în diferite spații, precum mi-am dorit să înțeleg modul în care un artist ajunge să lucreze pentru o anumită biserică și cum această muncă a sa îi aduce totodată și mai multe comenzi. Zugravul Toader lucrează la Sângeorz-Băi, dar lucrează și la Maieru, astfel că pentru a compara și totodată pentru a identifica prezența lui în acest spațiu, m-am folosit de opere (picturi murale, icoane) provenite din bisericile celor două localități.

Teza debutează cu un scurt istoric al monahismului transilvănean ce are drept scop tocmai înțelegerea acestui stil de viață precum și înțelegerea apariției primelor biserici de lemn. Se continuă cu un scurt istoric al așezării, precum și cu informații despre contextul în care biserica se afla, acestea conturând capitolul numit *O vedere de ansamblu*. Capitolul al doilea, „*Biserica de lemn din Cormaia - Repere bibliografice*” debutează cu o trecere în revistă a bibliografiei deja existente, apoi se descrie „parcursul” pe care l-a avut biserica precum și detalii despre principalul zugrav. Cel de-al treilea capitol conține o descriere amănunțită a icoanelor precum și a iconostasului, dar și o configurarea a biografiei celorlalți artiști.

Acestea sunt reunite sub denumirea capitolului *Icoane și zugravi ai Bisericii „Buna Vestire”, Cormaia*.

Partea de final cuprinde concluzii generale, precum și impresia personală în urma cercetării și a studiului.

I. O vedere de ansamblu. Mănăstirea Cormaia, câteva date geografice și istorice

I.1. Așezarea geografică

Orașul de astăzi, Sângeorz-Băi (compus din Sângeorz-Băi – reședința -, Valea Borcutului și Cormaia) se află la poalele Munților Rodnei și în imediata apropiere a Parcului Național Munților Rodnei, adăpostind un frumos lăcaș de cult de secol XVIII, Mănăstirea Cormaia, asupra căruia ne vom opri în cele ce urmează. Mănăstirea Cormaia (cu hramul *Pocrovul* și apoi *Buna Vestire* pentru biserica veche, monument istoric, și cu hramul *Tăierea capului Sf. Ioan Botezătorul* pentru biserica nou construită), este situată la circa 9 km distanță de oraș, retrasă de la ruta principală Năsăud-Rodna pe o valea pitorească (Valea Pleșii). Biserica de lemn a mănăstirii este amplasată în centru, în jur fiind chiliile, precum și biserica de zid construită în anul 1999.

Biserica de lemn din Sângeorz-Băi: din istoria și arta unei vechi ctitorii românești din Transilvania

I.1.2. Scurt istoric al așezării

Orașul este atestat documentar încă din anul 1245, de pe timpul când Valea Rodnei, opidul¹ Rodnei și Sângeorzul făceau parte dintr-o unitate administrativ teritorială aflată sub stăpânirea regalității maghiare și administrată de comitele secuilor. Este cunoscut sub diferite denumiri precum *Sant Gurgh*, *Sanctus Georgius*², *Gergn* în dialectul săsesc, *Sankt Georgen* în germană și *Oláhszentgyörgy* în maghiară. Rodna, fiind opidum, avea în subordine sate, printre care Sângeorzul, care mai au târziu au trecut pentru o vreme în posesia domnilor moldoveni³. Pentru catolici era ceva obișnuit să dea nume de sfinți așezărilor, însă nu era la fel și pentru ortodocși. Aceasta indică faptul că cele mai multe așezări/toponime provenite din nume de sfinți se află în zone de contact sau de colonizare cu maghiari și germani. Toponime similare în Transilvania erau: Sângeorzul de Câmpie (Luduș), Sângeorzul de Meseș (Zalău), Sângeorzul de Mureș sau Sângeorzul de Pădure (Tg. Mureș).

I.2. Scurt istoric al mănăstirii Cormaia și al monahismului transilvănean

I.2.1. Monahismul transilvănean (între invazia tătară și Iosif al II-lea)- câteva repere

Originea cuvântului „monahism” provine din grecescul μοναχός, monahos, adică de la μόνος, monos, ce înseamnă „singur”. Astfel că traiul unui monah îndemna la rugăciunea în singurătate.

Dacă la începuturile creștinismului practicarea cultului religios putea pune în pericol viața credinciosului, după edictul de toleranță al lui Constantin cel Mare (313), mulți își vor dori să își manifeste credința liber, unii luând chiar un mod ascetic de trai. Aceștia își vor petrece viața în post și rugăciune în zonele pustii ale deșertului. Unii dintre monahi s-au evidențiat printr-o viață sfântă și pioasă, între aceștia numărându-se Pavel Tebeul (234-347), - unul dintre primii monahi -, dar și Sfântul Antonie cel Mare (251-356) sau Pahomie cel Mare (276-349). Aceștia din urmă au stabilit reguli pe baza cărora s-a dezvoltat monahismul⁴.

Spațiul românesc de azi cunoaște manifestări timpurii ale acestui mod de trai al călugărilor, încă din secolul al IV-lea. Însă doar din secolele XI-XVI putem identifica primele menționări de mănăstiri în spațiul românesc transilvănean. Una dintre primele mențiuni de existență a unor centre ecleziastice în Transilvania descrie o mănăstire situată aproximativ între Mocrea și Ineu, probabil fiind vorba de mănăstirea „Sf. Duh” ce este atestată documentar la 1129 și 1202⁵.

În secolele ce urmează, mai apar mențiuni de mănăstiri care însă vor fi trecute de sub

¹ Lat. Oppidum = oraș mic.

² Coriolan Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol. 2, București, Editura Academiei, 1966, p. 95.

³ Ștefan Meteș, *Istoria bisericii și vieții religioase a românilor din Transilvania și Ungaria*, vol. I, Sibiu, 1935, p. 69.

⁴ *Istoria bisericească universală*, vol. I, București, Ed. Institutului Biblic de Misiune al B.O.R., 1987, p. 255.

⁵ Coord. Grigore Pop, Ioan Glodariu, Mircea Rusu, Gheorghe Iancu, Ioan Bolovan, *Istoria României. Transilvania*, Cluj-Napoca, Editura G. Barițiu, 1997, p. 306.

Nicoleta GAGEA

stăpânirea călugărilor bizantini o data cu 1204, când este cucerit Constantinopolul de către cruciați, când unele mănăstiri au fost cedate diferitelor ordine monahale catolice apărute¹.

Datarea construcției unor astfel de lăcașuri de cult s-a făcut în cea mai mare parte pe baza unor pisanii, inscripții de pe icoane ce au menționat anul, precum și datorită unor obiecte de cult, sau având ca sursă tocmai tradiția locală. În spațiul românesc, alte exemple de mănăstiri timpurii sunt mănăstirea Bezdin, acum sârbească, care a fost arsă în timpul invaziei tătare din 1241-1242, sau cea de la Râmeț din județul Alba ce are o inscripție cu menționarea anului 1377: „Am scris eu prea-păcătosul rob a lui Dumnezeu, Mihul, adică zugravul de la Crișul Alb (...) în anul 6885 (1377) luna iulie 2.”. În ceea ce privește teritoriul de astăzi al județului Bistrița-Năsăud, între cele mai timpurii datate se numără mănăstirea din Telciu, construită între 1523-1533, precum și cea de la Bichigiu, comuna Telciu. Aceasta din urmă are ca și dovadă de existență, inscripția păstrată din anul 1761 care menționează că biserica „a fost clădită înainte cu 260 de ani, de trei călugări” (cca. 1500)³.

Tot aici, în zona de nord a Transilvaniei au fost atestate documentar încă din secolul al XVIII-lea peste 40 de mănăstiri și schituri care sunt grupate în bazinul superior al Mureșului și bazinul superior al Someșului Mare, în Vad fiind cea mai veche biserică, de secol XV⁴.

Bisericile din zona Transilvaniei și, în general ortodoxismul local, au rezistat și datorită legăturilor puternice pe care le avea cu mănăstirile din zona Moldovei și chiar din Țara Românească. Călugării din Vad erau în strânsă legătură cu mitropoliții Sucevei. Cele mai puternice legături au fost în perioada domnitorilor Ștefan cel Mare și Petru Rareș, ei având în stăpânire domenii importante și întinse în Transilvania. De asemenea, zonele de graniță sau din apropierea Moldovei au facilitat crearea unor legături cu voievodatul de peste munți, care au ajutat la păstrarea ortodoxismului viu, de vreme ce în Transilvania atât organizarea politică, cât și legislația erau îi marginalizau pe românii ortodocși.

Monahismul transilvănean se naște din dorința locuitorilor de a-și proteja propria identitate și propriul mod de a da mai departe ceea ce ei au învățat de la înaintașii lor. Este cunoscut faptul că primii monahi din zonă au fost bărbați, unii dintre ei având pregătire și fiind școliți în Moldova, iar alții care au ajuns chiar și până la Muntele Athos.

Unele mănăstiri din acest mediu s-au născut din strădania și dorința mai multor familii care considerau potrivit să ridice un schit la marginea satului în care trăiau. Tot cei care erau ctitorii acestui locaș se preocupau și de aducerea un călugăr, ce luase legământul preoțesc, prin călugărie, și care, în acel schit, se obliga la traiul isihast⁵. Din acest motiv, oamenii ajungeau, împreună cu preotul lor să practice cultul. Mănăstirile și bisericile din zonă au fost construite preponderent din lemn, unul dintre materialele cele mai la îndemână. Datorită dominației străine și a lipsei resurselor, bisericile de zid au devenit tot mai rare, pe

¹ Coord. G. Pop, I. Glodariu, M. Rusu, Ghe. Iancu, I. Bolovan, *Istoria României - Transilvania*, idem.

² Monica Breazu, „Studiu epigrafic”, în Vasile Drăguț (dir.), *Repertoriul picturilor murale medievale din România (sec XIV- 1450). Partea 1, Pagini de veche artă românească*, vol.5, 1, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1985, p. 49-50.

³ Ovidiu Halas, *Istoria monahismului din județul Bistrița-Năsăud. Partea a II-a – vetre monahale din secolele XV-XVIII*, p. 18.

⁴ Idem.

⁵ Alexandru Dărăban, *Pagini de ortodoxie sângeorzeană*, Cluj-Napoca, Ed. Mega, 2018, p.19.

Biserica de lemn din Sângeorz-Băi: din istoria și arta unei vechi ctitorii românești din Transilvania

---

când cele de lemn s-au înmulțit. Construcția unui locaș de cult de lemn implica costuri mai mici, și o durată mai scurtă a șantierului deoarece în zonă existau numeroși meșteri ce prelucrau lemnul. Marea majoritate a meșterilor care lucrau în lemn a fost influențată îndeosebi de către meșterii din zona Maramureșului, dar și de cei moldoveni.

Existența unei biserici de lemn are și anumite limitări date de resursele din cadrul comunității, cât natura materialului de construcție. Spre exemplu, materialul folosit, și anume lemnul, nu era suficient de rezistent în timp, iar în cazul unui incendiu, (pornit de la fulgere, lumânări sau cărbuni), biserica ajungea să ardă în întregime¹ într-un timp relativ scurt. O altă problemă pusă în ceea ce privește rezistența acestor tip de edificii este faptul că oamenii, vorbind aici de o întreagă comunitate, tindeau spre un progres încă din cele mai înaintate timpuri, iar construcția unei biserici mai trainice era una dintre prioritățile lor deoarece biserica era considerată cel mai important loc al comunității. Aceasta era așezată în mijlocul satului, ocupând o poziție privilegiată.

Construcția unei noi biserici de zid într-un anume sat ducea, de asemenea, la o ușoară nepăsare față de starea în care se afla vechea biserică de lemn. Totodată, viața bisericilor de lemn a fost scurtată și de conflictele cadrului istoric în care se poziționa, uneori război, alteori invazii sau chiar distrugerea lor ca urmare a unor decrete date în acest sens. Cu toate aceste impedimente, au existat și încă mai există edificii de lemn păstrate. Cu siguranță că acest lucru de datorează comunității, precum și predecesorilor, care au păstrat forma pe care o avea biserica, inițial, și au adus îmbunătățiri, cu material nou, acolo unde era nevoie. În cadrul acestor tipuri de biserici de lemn nu se observă pictură pe întreg spațiul navei, ci doar pictura iconostasului. Pentru a înfrumuseța pereții, s-au adăpostit diverse icoane.

Odată cu noua stăpânire din Transilvania, cea a Imperiului Habsburgic, se dorea unirea bisericii cu cea de la Roma, fapt ce în zona județului Bistrița-Năsăud nu a avut rezultatele dorite deoarece oamenii au rămas fideli, atât cât s-a putut, credinței lor.

Un exemplu potrivit și totodată un aspect istoric ce dovedește această fidelitate pe care oamenii locului au avut-o față de credință se petrece în anul 1763 când are loc o revoltă pe dealul numit Mocirlă din comuna Salva, unde grănicerii erau adunați pentru a jura fidelitate Imperiului și implicit împărătesei Maria Tereza. Tănase Todoran, un bătrân în vârstă de 104 ani, îi îndeamnă pe viitorii grăniceri să nu depună jurământul deoarece împărăteasa nu le va oferi libertatea mult promisă, iar ei vor rămâne tot iobagi². Pentru acțiunile sale răzvrătitoare, Tănase Todoran a fost judecat la Bistrița și tras pe roată în același loc, pe dealul Mocirlă, iar alți 3 care l-au susținut au fost spânzurați. Se spune că revolta a avut la bază și religia, împărăteasa introducând în rândul obligațiilor grănicerilor și regula ca toți cei înrolați să fie catolici³. Se pare că Tănase Todoran prin a sa revoltă a reușit ceea ce și-a propus, urmarea acestei revolte a fost tocmai încadrarea în regiment și a celor de alte confe-

---

¹ Atanasie Popa, *Biserici de lemn din Transilvania*, în „Institutului Social Banat-Crișana”, nr. iunie-august, 1942, p. 2.

² Virgil Șotropa, *Înființarea graniței militare năsăudene 1762*, în revista „Arhiva Someșană”, nr. 24, Năsăud, 1938, p. 70.

³ Jurământul de înregimentare era urmat și de unul de aderență la greco-catolicism, dovadă fiind prezența episcopului de Blaj, Petru Pavel Aron, așa cum îl menționează și Virgil Șotropa în „Înființarea graniței militare năsăudene 1762”, în revista „Arhiva Someșană”, nr. 24, Năsăud, 1938, p. 70.

Nicoleta GAGEA

siuni. Cei patru, Tănase Tudoran, Vasile din Mocod, Grigorie din Zagra și Vasile din Telciu au ajuns să fie considerați martiri, iar calendarul ortodox le-a rezervat ziua de 12 noiembrie ca zi de pomenire .

De-a lungul timpului, această așezare din nordul țării a avut multe de suferit. Un prim aspect ce trebuie menționat este o primă invazie a tătarilor din secolul al XIII-lea, atunci când (presupunem) casele oamenilor au fost arse și distrugerile au fost mari. Se cunoaște faptul că, la momentul invaziei tătare, în această zonă, a existat o mănăstire, în acest caz o mănăstire condusă după reguli benedictine¹. Ultima invazie a tătarilor, din anul 1717 nu a ferit, din păcate, biserica de lemn din sat, ea fiind arsă integral și mai apoi fiind refăcută probabil undeva în jurul anul 1733².

Pe lângă invazia tătarilor, zona ce se află în vedere, zona Sângeorzului, a fost puternic influențată în secolul al XVIII-lea de înființarea regimentului de graniță năsăudean în anul 1751. Una dintre cauzele imediate ale acestei acțiuni, în ceea ce privește viața bisericească și religia, este întocmai obligația pe care oamenii locului o aveau, aceea de a trece la religia unită, religia catolică, această religie nefiind agreată în zonă³. Totodată, înființarea regimentului îl va aduce în zonă pe baronul Adolf Nicolau de Buccow, care va deveni în 1761 comandantul general al trupelor din Ardeal⁴. Despre acesta este cunoscut faptul că a condus unele represalii împotriva ortodoxismului; a distrus mănăstiri, în special în Țara Făgărașului ucigând și pe unii dintre creștinii-ortodocși. Au existat, însă, și biserici care, din grija oamenilor, au fost salvate din fața represaliilor lui Buccow câteva printre care și biserica de lemn de la Sângeorzul român.

Tot generalul Buccow este și inițiatorul unei anchete la data de 29 mai 1761 prin care își dorea să identifice toate centrele de credință din zonă. O grupare de săteni au susținut la acel moment (anul 1761) că niciun membru al comunității nu își dorea unirea bisericii, ci dimpotrivă, că își doreau să își păstreze vechea credință grecească⁵.

Iosif al II-lea devine împărat în 1765, având drept coregent pe mama sa, iar până la moartea mamei sale în 1780, acțiunile reformatoare nu i-au aparținut. El va face o primă vizită în care va străbate Transilvania abia în anul 1773⁶ pentru a verifica starea iobagilor. Dintre reformele pe care Iosif le va propune la momentul la care va deveni împărat de drept, mama sa era profund nemulțumită de trei dintre ele, și anume de libertatea exercițiului religios, de crearea unei clase sociale unitare și de libertățile redată în repetate rânduri iobagilor. Iosif, neascultând nemulțumirile mamei lui, publică în anul 1781, la 20 octombrie, un edict de toleranță prin care dă și libertate religiilor. Revenind la actualul județ Bistrița-Năsăud, beneficiile celor ce se înrolau în Regimentul Grăniceresc erau accesul la învățatură,

¹ Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii Române și a vieții religioase a românilor*, vol. I, Vălenii de Munte, 1908, p.17.

² Cornel Gaiu, *Topografii spirituale. Biserici de lemn din județul Bistrița-Năsăud*, Bistrița, Ed. Nosa Nostra, 2016, p.25.

³ Virgil Șotropa, *Înființarea graniței militare năsăudene 1762*, în revista „Arhiva Someșană”, nr. 24, Năsăud, 1938, p. 1.

⁴ Idem.

⁵ Ștefan Meteș, *Contribuții la istoria bisericească*, în „Arhiva Someșană”, Năsăud, 1937, nr.21, p. 465-466.

⁶ Ioan Lupaș, *Împăratul Iosif al II-lea și răscoala țăranilor din Transilvania*, în „Academia Română. Memoriile secțiunii istorice”, seria III, tom. XVI, mem. 13, București 1935, p. 263/7.

Biserica de lemn din Sângeorz-Băi: din istoria și arta unei vechi ctitorii românești din Transilvania

copiii acestora erau școlarizați pe cheltuiala parțială a habsburgilor, accesul la cultură și chiar la administrație.

O acțiune a supușilor, la care împăratul nu s-ar fi gândit, era tocmai întoarcerea multora la ortodoxism, mai ales în Țara Hațegului și a Făgărașului. Tot în 1782, s-a stabilit că cei ce își doreau trecerea la altă religie, de la cea catolică, puteau fi instruiți în mănăstiri asupra ideilor lor, iar dacă această dorință nu dispărea, ei puteau fi liberi să își aleagă religia¹. Tot Iosif, după ce observă că acțiunile nu dau roade, și dată fiind revolta lui Tânase Tudoran cu câțiva ani înainte, 1763 când Iosif era în perioada de coregență, precum și alte nemulțumiri pe care românii i le-au transmis, dă religiei ortodoxe inclusiv dreptul de a avea un episcop propriu².

Datorită acestei libertăți pe care o dă Iosif al II-lea, inclusiv în mănăstiri a fost facilitată practicarea cultului, iar Iosif a ajuns să fie apreciat de către români și implicit, românii din această zonă au ajuns să îi fie fideli.

Într-un mediu plin de nesiguranță și de treceri de la un mod de conducere, la un altul, oamenii nu și-au pierdut speranța, acțiunile lor, unele de revoltă, altele de acceptare a unor situații din care cu greu s-ar fi putut găsi o altă cale, le-au dat un rost, înțelegând că lupta lor nu era în zadar. Tocmai în acest fel au făcut și oamenii Sângeorzului, care și-au apărat credința ce dăinuie până astăzi. Și ce dovadă mai bună care poate sta la baza acestei idei ar fi dacă nu tocmai biserica veche de lemn al cărei iconostas s-a păstrat impecabil până în momentul prezent?! Credințele religioase în acea perioadă se transmiteau asemeni tradițiilor și obiceiurilor; erau practic un stil unic de trai.

Așadar, în ceea ce privește Biserica de lemn din cadrul Mănăstirii Cormaia de astăzi, se poate spune faptul că întrunește și este mărturie asupra celor aproximativ 300 de ani de ortodoxism în zonă, vreme în care se află în picioare.

II. Mănăstirea din Cormaia - repere bibliografice

II.1. Repere bibliografice

În cadrul bibliografiei studiate de mine până în acest moment, cea mai veche mențiune despre biserica de lemn în discuție o face Victor Brătulescu³, în anul 1935. Acesta prezintă cele mai importante informații (amplasament, hram, icoane,) precum este singurul care are în vedere prezentarea inscripțiilor de pe un „aier”⁴, așa cum îl numește el, dar și de pe icoana Pantocrator. De asemenea, el este cel care prezintă cărțile existente în cadrul bisericii la acel moment, oferind informații exacte (an, loc). În plus, textul este însoțit de o i-

¹ Daniel Dumitran, *Reacții transilvănene la Edictul de toleranță iosefin*, în „Annales Universitatis Apulensis”, Series Historica 11, I, 2007, p. 89.

² Gheorghe Mândrescu, *Biserici din lemn din Țara Năsăudului și din ținutul Bistrița*, în vol. „Monumente istorice și de artă religioasă din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului”, Cluj-Napoca, Ed. Arhiepiscopiei Ortodoxe a Vadului, Feleacului și Clujului, 1982, p. 163.

³ Victor Brătulescu, *Biserici din Transilvania și Bucovina*, în „Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice”, XXVIII, Vălenii de Munte, 1935.

⁴ Este vorba despre o icoană cu scena Punerii în mormânt.

Nicoleta GAGEA

magine cu biserica, precum și una cu icoana Pantocrator.

Un alt istoric din prima jumătate a secolului al XX-lea este Virgil Șotropa care, în anul 1940, publică în revista Arhiva Someșană, un articol intitulat, „Mănăstiri și călugări în Valea Rodnei”. În acesta, autorul se preocupă în mod special de o caracterizare sumară, mai mult din punctul de vedere al istoricului care doar vrea să treacă în revistă bisericile de lemn existente.

Urmând ordinea cronologică, Marius Porumb este un alt istoric care, în lucrările sale (*Dicționar de pictură veche românească din Transilvania sec. XIII-XVIII- 1998* și *Un veac de pictură românească din Transilvania Secolului al XVIII- 2003*) face mențiuni asupra bisericii de lemn. Acesta se preocupă de redarea, în linii mari, a celor mai importante informații cu privire la lăcașul de cult, precum și la cel ce pictează, Toader Zugravul. Preocuparea lui principală este de a aduce informații cât se poate de corecte, în așa fel încât lucrările lui să stea drept unei baze de informații. Tot el își dorește să realizeze o imagine generală asupra a ceea ce a însemnat arta bisericească veche.

Ovidiu Halas¹ este cel care prezintă, în cadrul unui articol publicat într-o revistă în anul 2013, asemeni unui ghid, câteva informații despre lăcașurile de cult din județ, oprindu-se și asupra Bisericii de lemn Pocrov a Sângeorzului. Aceste lucrări au scopul de a contura imaginea de ansamblu, de a oferi cititorul informațiile necesare pentru a se putea familiariza atât cu poziționarea unui monument în timp și spațiu, precum și cu prezentarea generală, mai ales în cazul lui M. Porumb, care structurează în așa fel încât cel ce citește să poată înțelege informațiile și să fie capabil de a face corelări.

Un alt autor care se oprește asupra subiectul este Corneliu Gaiu, în „Topografii spirituale. Biserici de lemn din județul Bistrița-Năsăud”². Cu toate că lucrarea sa are, la fel ca și cea a lui O. Halas, forma unui ghid, aduce un plus, și anume încearcă să prezintă evenimentele despre care se știa până atunci și prin care a trecut biserica, în așa fel încât să poată realiza o axă cronologică. Se mai poate menționa și că există o lucrare despre biserică, în care autorul a încercat să cuprindă toate informațiile de scurt istoric cunoscute până în prezentul scrierii sale, cea a Elisabetei Scurtu, al cărei articol „Contribuții la istoricul bisericii de lemn „Buna Vestire” din Cormaia”, este publicat în revista „Pisanii Sângeorzene”³.

O nouă versiune de a prezenta se poate observa la Aurel I. Gheorghiu, al cărui articol este publicat în cadrul revistei „Pisanii sângeorzene”⁴ și care se preocupă, printre altele și de Biserica „Bunei Vestiri”. Scrierea sa tinde să meargă mai mult spre o latură mai literară, mai poetică. Cu toate acestea, informațiile pe care le prezintă sunt foarte bine structurate; se urmărește un fir logic ale celor petrecute. Aurel I. Gheorghiu este care contextualizează cel mai bine; vorbește despre legăturile cu Moldova, cu schitul Pocrov, despre mutările succesive pe care biserica le-a avut, precum și despre preoți. Tot el este care redă sumar in-

¹ Este vorba despre Ovidiu Halas, *Mănăstirile din Județul Bistrița-Năsăud*, în „Astra Salvensis”, I (2013), Salva, nr.1.

² Corneliu Gaiu, *Topografii spirituale. Biserici de lemn din județul Bistrița-Năsăud*, Bistrița, Ed. Nosa Nostra, 2016.

³ Elisabeta Scurtu, *Contribuții la istoria bisericii de lemn Buna Vestire din Cormaia*, în „Pisanii Sângeorzene”, Sângeorz-Băi, anul III, 2014, nr 1(17).

⁴ Aurel I. Gheorghiu, *Biserica de lemn de la Sângeorzul Năsăudului*, în revista „Pisanii Sângeorzene”, Sângeorz-Băi, anul X, nr.5(105), 2021.

Biserica de lemn din Sângeorz-Băi: din istoria și arta unei vechi ctitorii românești din Transilvania

formații despre planul arhitectural și despre faptul că la interior există inscripția care are ca semnatar pe Tudor Zugravul, precum există și inscripția ce menționează ctitorii și anul 1751, an important în plasarea evenimentelor.

Din cele menționate mai sus se poate observa că din bibliografia de până acum lipsesc informații cuprinzătoare legate de ceea ce se găsește în interiorul bisericii: icoane, iconostas, precum și alte obiecte de cult. Dat fiind această lipsă de informații, dorința mea a fost întocmai aceea de a aduce o completare, un plus de informație asupra scrierilor deja existente până în acest moment și de a realiza descrierea monumentului și din punct de vedere artistic, ținând cont, desigur, de istoricul deja conturat. De asemenea, un plus este și prezentarea activității artistice pe care zugravii lăcașului au avut-o; aceasta analiză facilitează imaginea de ansamblu a legăturilor dintre zugravi, precum și a legăturilor religioase dintre comunitățile de pe valea Someșului și nu numai.

Pe parcursul acestei lucrări, se va observa descrierea interiorului lăcașului de cult, precum și corelarea icoanelor cu altele din spațiul transilvănean. Până atunci, pentru a fi facilitată înțelegerea descrierilor picturilor interioare, merită a fi prezentat și parcursul istoric al instituției.

II.2. Biserica de lemn, Pocrov - parcurs istoric

În cele ce urmează, atenția se va opri asupra **Bisericii vechi a Mănăstirii Cormaia**, vatră de credință și de identitate românească. Biserica, aflată azi din nou pe Valea Pleșii, la poalele munților, poartă (de la un moment dat) hramul „Bunei Vestiri”. Reprezentative pentru actualul județ Bistrița-Năsăud erau și hramurile Sf. Arhangheli Mihail și Gavril, Sf. Parascheva, Sf. Ioan. Hramul bisericii amintește de un cult marianic, de venerarea Fecioarei Maria și este cel mai probabil preluat din zona Moldovei.

Vechiul hram pe care mănăstirea l-a avut se pare că era Pocrov¹ după numele unui vechi schit din județul Neamț, aproape de Mănăstirea Neamțului. Astăzi, în același loc există tot un schit cu același nume și unde se pare că au mers oamenii din zona Transilvaniei pentru a se călugări, fapt ce este doveditor în ceea ce privește legăturile strânse pe care acest lăcaș de cult l-a avut cu zona Moldovei. Este amintit astfel un călugăr, pe numele său, Dionisie, călugărit Daniel, care a plecat în zona Moldovei și a stat 19 ani la Pocrov².

Acestei fundații i se atribuie mai mulți ani de înființare (1636, 1733, 1749-1751)³ fapt ce sugerează fie că a fost reclădită, fie că a fost mutată de mai multe ori sau mai există și posibilitatea existenței mai multor lăcașuri de cult într-un spațiu comun⁴. În acest caz, după cercetarea surselor, se poate afirma că a existat vechime o biserică în acel spațiu, însă dat fi-

¹ <http://www.manastiriortodoxe.ro/index.php?a=md&ap=Arhiepiscopia%20Vadului,%20Feleacului%20si%20Clujului&j=Bistrita-Nasaud&id=194> (ultima accesare: 12.11.2021)

² Virgil Șotropa, *Mănăstiri și călugări în Valea Rodnei*, în revista „Arhiva Someșană”, nr.27, Năsăud, 1940, p. 124.

³ Ovidiu Halas, *Istoria monahismului din județul Bistrița-Năsăud. Partea a II-a – vetre monahale din secolele XVII-XVIII* în „Astra Salvensis”, I (2013), Salva, nr.1, p. 20.

⁴ Macarie Motogna, *Monahismul ortodox din Maramureș și Transilvania septentrională până la începutul secolului al XIX-lea*, Ed. Mănăstirii Rohia, 2009, p. 210-211.

Nicoleta GAGEA

ind contextul istoric, biserica a avut nevoie de mai multe refaceri. În ciuda adversităților contextului istoric, oamenii zonei au avut o adevărată îndârjire de a ridica un locaș de cult, reconstruind-o de câte ori a fost necesar acest lucru.

În acest context, merită a fi menționat faptul că zona de interferență dintre Moldova și Transilvania, a adus beneficii locuitorilor. Există dovezi conform cărora monahii din zonă au viețuit inițial la diverse mănăstiri din zona Moldovei. Spre exemplu, vlădica Misail, al cărui parcurs se leagă și de ridicarea bisericii de lemn, și-a părăsit reședința și a venit la Sângeorz, unde a petrecut 3 ani (1759-1751), timp în care împreună cu alți călugări a clădit mănăstirea¹. Conform lui Virgil Șotropa, exista acest preot cu numele Mihail care a viețuit în Sângeorz Băi și care este unul dintre ctitori².

Această trecere în Moldova pentru studiu a fost datorată închiderii mănăstirilor din zona Transilvaniei. Odată finalizată instruirea lor în spațiul moldovenesc, unii dintre acești monahi se întorceau în Valea Rodnei; unii deveneau preoți, acolo unde era nevoie de ei, iar alții ajutau la educarea copiilor³, scopul lor principal fiind în special studiul scrisul și al cititului, lucruri de care doar cei învățați se puteau bucura.

Aceste legături între Sângeorzul român și Moldova sunt facilitate în mare parte și de locul de amplasare a comunității, existând astfel un mod relativ facil de a se ajunge în Moldova. Prin învecinarea cu Maramureșul, există accesul pe Valea Cormaia ce facilitează trecerea în acel spațiu, iar pentru a se ajunge în Moldova era necesară doar parcurgerea celor 40 de kilometri prin Pasul Rotunda sau Pasul Grădinița. De aici se poate explica emigrația în Moldova a unor călugări care mai apoi au reușit să ajungă chiar și la Muntele Athos⁴.

Biserica face parte din seria de „biserici umblătoare”. O primă atestare documentară amintește că această biserică exista deja în anul 1636 în locul numit Lunca Pleșii, loc numit de alții Valea Precilor/ Valea Procoaia⁵ ca mai apoi să fie mutată în Valea lui Dan⁶, posibil în jurul anului 1669. În schimb, în ancheta pe care o face în 1761 magistrul Bistriței în zonă rezultă faptul că biserica a fost construită cu 121 de ani înainte, (cca. 1640) însă a fost devastată de dușmani⁷, vorbindu-se aici despre invazia tătarilor. Această anchetă dovedește că în preajma anilor 1630-1640 în respectivul spațiu exista deja o mănăstire.

La acel moment post-invaziei tătarilor, localnicii care au contribuit cu materialele necesare ridicării (lemn, var), alături de popa Miron, de loc din Vad⁸, căruia i se spunea numit Misail⁹, au refăcut mănăstirea. Aceștia sunt validați și de mărturiile unor bătrâni din Sângeorzul român. Despre popa Miron se spunea că a descoperit o comoară și că din acest

¹ Virgil Șotropa, idem, p. 122.

² Virgil Șotropa, *Două icoane istorico-statistice din anii 1714 și 1733 privitoare la preoții români din Valea Someșului*, „Arhiva Someșană”, Năsăud, nr. 28, an 1940, p. 23.

³ Elisabeta Scurtu, *Contribuții la istoria bisericii de lemn Buna Vestire din Cormaia*, în „Pisani Sângeorzene”, anul III, Sângeorz-Băi, 2014, nr 1 (17), p.32.

⁴ Alexandru Dărăban, *Pagini de ortodoxie sângeorzeană*, Cluj Napoca, Ed. Mega, 2028, p.70.

⁵ Cornel Gaiu, *Topografia spirituală. Biserici de lemn din județul Bistrița-Năsăud*, Bistrița, Ed. Nosa Nostra, 2016, p.23.

⁶ Idem.

⁷ Idem.

⁸ Aurel I. Gheorghiu, *Biserica de lemn de la Sângeorzul Năsăudului*, în revista „Pisani Sângeorzene”, anul X, nr.5 (105), Sângeorz-Băi, 2021, p.18.

⁹ Cornel Gaiu, *ibidem*.

Biserica de lemn din Sângeorz-Băi: din istoria și arta unei vechi ctitorii românești din Transilvania

motiv a avut bani pentru a plăti meșterii la ridicarea bisericii în anul 1669¹ așa cum atestă și o inscripție ce menționează întocmai anul. În schimb, nu a rezistat mult, deoarece unii călugări au plecat din cauza izgonirii lor, alții au murit, iar mănăstirea a rămas nelocuită și în paragină. Anul 1717 este iarăși marcat de o invazie a tătarilor, astfel că, biserica fiind arsă a avut nevoie de refacere, undeva în jurul anului 1733.

În anul 1747, popa Constantin din Sângeorz, care se va călugări mai târziu cu numele de Clement și care era originar din satul Gledin de lângă Bistrița², construiește o mănăstire la îndemnul episcopului de Roman, Pahomie³, pe vechile temelii ale bisericii și pe care o va numi Pocrov după prima ctitorie a episcopului în apropiere de Mănăstirea Neamț⁴. Date fiind aceste legături între Transilvania și Moldova, se poate spune că au dus la o modificare, atât a vieții spirituale, cât și culturale.

Figură 1-Sursă foto: Gh. Mândrescu în, *Biserici din lemn din Țara Năsăudului și din ținutul Bistrița*, în vol. *Monumente istorice și de artă religioasă [...] Cluj Napoca, 1982, p. 173.*

Anul 1751, considerat, de asemenea, anul construcției mănăstirii, este regăsit ca inscripție pe icoana (icoana Deisis) de deasupra ușilor împărătești, alături de textul „*Acest lucru l-am isprăvit eu popa Constantin cu ctitorul popa Iacov și popa Grigorie în anul de la nașterea lui H(risto)s 1751.*”, inscripție de unde se pot identifica și ctitorii, și anume, preotul Constantin, alături de preotul Iacob și preotul Grigore, despre ultimii doi, negăsindu-se informații prețioase; se știe doar că erau din satul vecin, Maieru.

¹ Virgil Șotropa, *Contribuții la istoria bisericească*, în „Arhiva Someșană”, nr. 21, Năsăud, 1937, p. 465.

² Ovidiu Halas, *Istoria monahismului din județul Bistrița-Năsăud. Partea a II-a – vetre monahale din secolele XVII-XVIII în Astra Salvensis*, I (2013), Salva, nr.1, p.20

³ Ștefan Meteș, *Istoria bisericii și vieții religioase a românilor din Transilvania și Ungaria*, vol. I, Sibiu, 1935, p. 293.

⁴ Aurel I. Gheorghiu, *art. cit.*

Nicoleta GAGEA

Este cunoscut totodată faptul că la momentul în care s-a realizat documentul ce poartă numele de *Conscriptio Popporum Valachicorum in depertinentia Bistriciensis Anno 1714* în Sângeorz-Băi este menționată existența a 3 preoți¹. Un alt document din anul 1733 aduce, de asemenea, informații referitoare la preoți, astfel se știe că preotul cu numele Mihail² era neunit, fiind hitoronit de Iosif Stoica, dar că și-a pierdut documentele la invazia tătarilor, iar despre preotul Constantin Rus se știe a fost hirotonit în Moldova de episcopul Calistrat; și documentele sale au fost pierdute în timpul invaziei tătare³.

O altă dovadă ce plasează construirea mănăstirii înainte de anul 1761 este o însemnare pe cartea Antologhionul, tipărit la Iași în 1755 sub păstorirea lui Iacob Putneanul, și pe care apar notate următoarele: „Cunoscut lucru este că această carte cu strădania și cheltuiala cucernicului între preoți popa Constantin (este vorba despre preotul Constantin Rus) din Sîngeorz iar acum ieromonah Climent o au cumpărat și lăsat zestre veșnică acestei sfinte mănăstiri, care mănăstire așîșderea de același ierimonah au fost de întreg începută și de la a lui sârguitoare mâini ispravă. Mănăstirea Procov a Sîngeorzului zile 20 decembrie 1769”⁴.

O altă însemnare este cea regăsită pe o carte care se află la biserica din Maieru și care i-a aparținut viitorului episcop Grigore Maior, autentifică existența înainte de anul 1751: „cunoscut lucru iaste, că această carte cu strădania și cheltuiala cucernicului între preoți, popa Constantin din Sîngeorz, iar acum ieromonah Climent, o au cumpărat și lăsat zestre veșnică acestei sfinte mănăstiri, care mănăstire așîșderea de același ieromonah au fost din întregul început și de ale lui și sârguitoare mâini isprăvită. Așadar, nimeni din tămăduitorii lui Dumnezeu pravoslavnici și măcar cine carele se teme de pedeapsa lui Dumnezeu u va putea înstrăina această dumnezeiască zestre. Deci noi fiind trimiși spre aceste părți, am fost cercetați și rugați să semnăm aceasta în mănăstirea Pocrov a Sîngeorzului, zilele 20 decembrie, adevă ziuă marelui mucenic Ignatie, 1760, netrebnicul între frați Gabriel, Grigore Maior, starețul sfintei troițe de la Blaj”⁵.

Anul 1761, este marcat de represaliile generalul Buccow, comandantul trupelor împărătești din Transilvania, care dă un ordin prin care toate mănăstirile de lemn să fie arse și cele de zid, distruse. Au reușit să rămână în picioare doar câteva, la Monor, Silivașul de Câmpie, Sântioana, mănăstirea dintre Fedru și Ilva-Mică, la Sângeorzul român, Rebra mică, Lunca Vinului⁶.

Deși ferită de represaliile lui Bucow, mănăstirea a rămas fără călugări, așa acum la vizita canonică a episcopului Atanasie Rednic⁷ în 1767 este pomenit acest fapt. Deoarece mănăstirea putea fi un bun adăpost pentru hoți, s-a considerat, la îndemnul călugărului Macarie, că este mai bine să fie mutată în grădina lui Mălin, pe colină. Cu timpul, biserica fi-

¹ Virgil Șotropa, *Două icoane istorico-statistice din anii 1714 și 1733 privitoare la preoții români din Valea Someșului*, „Arhiva Someșană”, Năsăud, nr. 28, an 1940, p.15-16.

² Este foarte probabil ca acesta să fie chiar preotul Misail, care împreună cu preotul Miron au refăcut biserica în jurul anului 1669 (v. Gaiu, Cornel, *Topografii spirituale. Biserici de lemn din județul Bistrița-Năsăud*, Bistrița, Ed. Nosa Nostra, 2016, p. 23).

³ Idem, p.23.

⁴ Ovidiu Halas, *Istoria monahismului din județul Bistrița-Năsăud. Partea a II-a – vetre monahale din secolele XV-XVIII* în „Astra Salvensis”, I (2013), Salva, nr.1, p. 20.

⁵ Ștefan Meteș, *Mănăstirile românești din Transilvania și Ungaria*, Sibiu, 1936, p. 64.

⁶ Gheorghe Măndrescu, *Biserici din lemn din Țara Năsăudului și din ținutul Bistrița*, în vol. „Monumente istorice și de artă religioasă din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului”, Cluj Napoca, Ed. Arhiepiscopiei Ortodoxe a Vadului, Feleacului și Clujului, 1982, p. 164.

⁷ Atanasie Rednic - ales la 30 iunie 1764, întărit de Papa în 1765. Moare la 2 mai 1772.

Biserica de lemn din Sângeorz-Băi: din istoria și arta unei vechi ctitorii românești din Transilvania

ind de lemn s-a ruinat, iar în locul ei a fost construită o alta. Anul 1820 este anul mutării ei „peste apă” pentru a servi drept biserică parohială. În anul 1837 se semnaleză starea ei de degradare, precum și dorința de a fi casată, „se face rar slujbă în ea, să fie casată”¹. În anul 1849, localnicii împreună cu preoții Iacob și Lică, mută biserica dincolo de apă, în mijlocul satului, sub luarea la cunoștință a acțiunilor lor de către vicariat care era de acord atâta vreme cât „păreții nu sunt putrezi”².

În cadrul vizitei canonice din anul 1859 a vicarului greco-catolic al Năsăudului, Grigore Moisil³, se semnaleză existența în Sângeorz-Băi a două biserici, una de lemn și alta de piatră. În 1864, preotul Simion Tanco adresează o scrisoare vicarului Rodnei prin care semnaleză starea de degradare a bisericii de lemn, „toată spartă și neîngrijită, cât nu seamănă decât cu un lăcaș de cult de mult părăsit”/ „cu turnul slăbit, acoperișul găurit și pereții sprijiniți pe proptele.”⁴. Tot în același an, la vizita canonică, vicarul catolic al Rodnei a consemnat ca an al construcției edificiului anul 1669.

În anul 1994, biserica, din grija preotului paroh din acea vreme, Mihail Irimia⁵, a fost mutată cu 20 de metri mai încolo pentru a i se putea păstra o stare cât mai bună de conservare, dat fiind faptul că în anul 1995 s-au început lucrările la biserica de zid⁶. Până în anul 2003 biserica de lemn a fost amplasată în imediata apropiere a bisericii de zid.

Din anul 2003 este pe actualul amplasament în incinta mănăstirii Cormaia. Mutarea din anul 2003-2004 este datorată dorinței profunde pe care a avut-o obștea mănăstirii, în frunte cu preotul Nicodim Sângeorzan și stareța Ecaterina Ghiran, obște care era deja existentă pe valea Pleșii. Insistența acestora pentru mutarea bisericii de lemn a fost tocmai punerea ei în valoare în incinta mănăstirii Cormaia.

Anul 2004 este marcat de sfințirea lăcașului de cult în spațiul în care se poate spune că a luat ființă în urmă cu 250 de ani. Există din cadrul aceluși moment un Hrisov (16 mai 2004) semnat de Arhiepiscopul Bartolomeu și alți preoți ce stă drept dovadă a sfințirii lăcașului de cult⁷. Așadar, biserica de lemn, în ciuda tuturor mutărilor pe care le-a avut, a revenit în spațiul amplasamentului ei original.

II.3 Planul arhitectural al bisericii

Planul bisericilor de lemn pornește de la modul de construire al casei țărănești. Astfel, pentru partea de rezistență a edificiului s-a folosit lemn de esență tare, care a fost îmbinat prin niște tehnici de tradiție locală. Pentru partea de jos, pentru tălpi, dar și pentru pereții s-a folosit lemn de brad. Tot pentru partea de susținere, pentru soclu, au fost folosite pietre de

¹ Cornel Gaiu, *Topografia spirituală. Biserici de lemn din județul Bistrița-Năsăud*, Bistrița, Ed. Nosa Nostra, 2016, p. 24.

² Idem.

³ A ocupat funcția de vicar până la moartea sa, în anul 1891.

⁴ Iustin Marchiș (coord.), *Mănăstiri și biserici din Transilvania. Secolele XIII-XVIII*, vol. II, București, 2022, p. 47.

⁵ <http://www.protopopiatulnasaud.ro/parohia-ortodoxa-singeorz-bai-iii/> (ultima accesare: 01.04.2022).

⁶ Este vorba despre „Biserica Sf. Ioan Botezătorul și Sf. Arh. Mihail și Gavril”.

⁷ Marin Cotețiu, *Restaurarea iconostasului și a icoanelor bisericii de lemn Buna Vestire a Mănăstirii Cormaia*, Cluj-Napoca, Ed. Renașterea, p.16.

Nicoleta GAGEA

râu, însă fără a fi legate de mortar. Aceste pietre au fost poziționate în așa fel, încât s-a realizat o ușoară înclinație pentru scurgerea apei pluviale.

Cu ocazia ultimei refacerii a bisericii din anul 1820, s-a hotărât ridicarea unui pridvor închis pe latura vestică ce oferă unicitate ansamblului; pot fi observați și cei doi stâlpi care oferă susținere în partea altarului și care, datorită decroșării din zona absidei, mai adăpostesc încă două segmente de pridvor, de-o parte și de alta a altarului¹. La interior, un pronaos tăvănit, dreptunghiular este cel care întâmpină pe credinciosul care intră în biserică. Pronaosul este legat de un naos de tip dreptunghiular, boltit semicilindric și absida altarului decroșată, compusă din trei laturi îmbinate în unghi drept. Absida altarului este de formă trapezoidală și este adăpostită de iconostasul cu trei deschideri: una centrală și două deschideri laterale.

Bolta semicilindrică de la interiorul naosului se sprijină pe o grindă longitudinală paralelă cu peretele și care boltă se reazemă spre răsărit pe un timpan dispus transversal. Deasupra pronaosului se ridică turnul clopotniță care este de formă pătrată în plan și care are o galerie deschisă și un coif cu bază pătrată, care a fost ușor înălțat la ultima refacere a bisericii.

Un element decorativ, la interior, este brâul sub formă de funie răsucită, atât la ancadramentul ușilor, cât și la cel al ferestrelor, iar interiorul inițial a fost acoperit de tencuială, în prezent existând doar lemnul curat. Există două uși de acces în biserică, una este cea principală, de pe latura de nord, iar cealaltă există pe latura de sud, astăzi fiind închisă, în schimb este păstrat ancadramentul ușii și ușa în sine, de lemn. Acoperișul este de șindrilă, în patru ape, sprijinindu-se pe doi stâlpi în colțurile altarului², iar șarpanta bisericii este realizată din căpriori de brad. Dimensiunile edificiului sunt: lungimea de 11,6 m, lățimea de 4,65 m, iar înălțimea turnului de 12,15 m.

II.4. Toader Zugravul, pictorul icoanelor

Interiorul bisericii de lemn adăpostește un iconostas pictat și care poate fi datat, precum și alte icoane și diverse obiecte de cult. Dat fiind faptul că mulți dintre meșterii micilor ctitorii sătești, care ar fi astăzi considerați meșteri populari, adesea nu aveau în vedere obiceiul de a-și semna lucrările, putem constata că în cazul Mănăstirii Cormaia suntem privilegiați datorită numărului de icoane semnate și datate.

Artistul care a lucrat la o bună parte dintre icoanele mănăstirii „Bunei Vestiri” din Sângeorz-Băi s-a numit Tudor Zugravul. Au existat mai mulți artiști care au purtat acest nume, pe care îi putem individualiza prin lucrările lor, precum și prin stilul care îi diferențiază. Cu siguranță că stilul acestui zugrav a fost preluat și de alții sau chiar există posibilitatea ca acest Tudor Zugrav să fi avut ucenici, la fel cum la rândul lui, înainte de a deveni meșter, a fost ucenic.

Zugravul Tudor, cel care pictează la comandă icoanele, este de loc din zona Năsăudu-

¹Coord. Iustin Marchiș, *Mănăstiri și biserici din Transilvania. Secolele XIII-XVIII*, vol. II, București, 2022, p.48.

²Gheorghe Măndrescu, *Biserici din lemn din Țara Năsăudului și din ținutul Bistrița*, în vol. „Monumente istorice și de artă religioasă din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului”, Cluj-Napoca, Ed. Arhiepiscopiei Ortodoxe a Vadului, Feleacului și Clujului, 1982, p. 174.

Biserica de lemn din Sângeorz-Băi: din istoria și arta unei vechi ctitorii românești din Transilvania

lui, dar cel mai probabil că era originar din Tiha Bârgăului (jud. Bistrița-Năsăud). Acesta a activat ca artist în perioada cuprinsă între anii 1778-1804¹ în Țara Năsăudului, precum și (probabil) în zona Mureșului. Unele lucrări de acolo, prezintă similitudini de stil.

El este cunoscut sub numele de Tudor Gherleanu, Todor Gherleanu, zugrav Toader, zugravu Todor Boeru. Tot el adaugă numelui său și „Boer” (Teodor Boer), ceea ce poate fi considerat un semn al distincției pe care o are în zone mai îndepărtate decât locul unde și-a făcut ucenicia².

Acest a făcut parte, cu siguranță, din breasla pictorilor români, întemeiată în anul 1777 la Gherla³. Din acest motiv, zugravul a fost cunoscut și sub denumirea de Gherleanu, nume care îi trădează originea (orașul în care a fost școlit și unde și-a început activitatea).

La Gherla, în cadrul breslei⁴, s-a simțit puternic o influența barocă ce l-a inspirat și pe Toader Zugravul. Lucrările sale sunt în general realizate în tehnica de pictare în ulei, pe diferite suporturi, de cele mai multe ori fiind folosit lemnul, dar există și dovezi că a pictat pe material adiacent moale; pânză (la bază acestei supoziții stă întocmai epitaful de la biserica din Sângeorz), care urma să fie prinsă pe sașiu. Biserica păstrează o astfel de lucrare, fiind vorba despre un epitaf ce astăzi este păstrat în altar.

În opera sa, se poate susține faptul că este influențat de modelele occidentale ale gravurilor epocii. Pe baza caracteristicilor specifice lui, au putut fi identificate lucrări în trei mănăstiri din județul Bistrița-Năsăud, după cum urmează⁵:

- În biserica de lemn cu hramul „Sf. Dumitru” din comuna Ilva Mare și care a fost mutată cu întreg inventarul la Petriș (com. Cetate, jud. Bistrița-Năsăud), s-au identificat icoane din iconostas, mai exact pe ușile împărătești, având ca datare anul 1778;

- În biserica de lemn din Sângeorz Băi (jud. Bistrița-Năsăud) s-a identificat epitaful cu scena punerii în mormânt, semnat și datat: „1783 meșta în 24 martie”;

- În biserica ortodoxă din satul Mureșenii Bârgăului (comuna Tiha Bârgăului, județul Bistrița-Năsăud), s-au identificat icoane reprezentând Încoronarea Fecioarei având pe spate următoarea inscripție⁶: „1804 mar(tie) 2 z(i)l(e). Fireru.

- Ioan Lușșai de la Iluoa Mare cu soțul său Nastasie, fata lui Gheorghie Sărățan din Tiha au plătit astă s(fântă) icoană. Zugravu Todoru Boieru ficioru a Todorii care o fost fata Bozghi din Tiha”. Din această inscripție se poate dovedi apartenența sa la comunitatea din Tiha, el fiind fiul Todorii (Teodorei), care era fiica lui Bozga din comuna Tiha.

Tot lui Tudor Gherleanul îi este atribuit și epitaful de la biserica de zid din Maieru, precum și scena Deisis dat fiind asemănarea cu modul său de lucru¹ a icoanelor menționate mai sus. Tot la Maieru a fost putut fi identificată și icoana Maicii Domnului cu Pruncul, care,

¹ Vasile Mureșan, Marcel Naste, *Toader Popovici Zugravul*, Târgu-Mureș, Ed. Vatra Veche, 2015, p. 20.

² Marius Porumb, *Un veac de pictură românească din Transilvania Secolului al XVIII*, București, Editura Meridiane, 2003, p. 82.

³ Marius Porumb, *Breasla pictorilor români fondată la Gherla în anul 1777*, în AMN, XXII-XXIII, 1985-1986, p. 616-617.

⁴ Marius Porumb, *Zugravi și centre românești de pictură din Transilvania secolului al XVIII-lea*, în AIIAC, XIX, 1976, p. 122.

⁵ Idem.

⁶ Nicolae Iorga, *Scrisori și inscripții ardelenesti maramureșene*, II, București, 1906, p. 134.

Nicoleta GAGEA

asemănător celei de la Sângeorz-Băi, o înfățișează pe Fecioara și pe Prunc purtând pe cap coroane. Icoana nu se regăsește astăzi *in situ*, în schimb există câteva informații despre ea. Această icoană a fost pictată pentru comunitatea de la Maieru și are în partea de jos, în miniatură, o reprezentare a unui om ce găsește o icoană în momentul în care își ară terenul. Marius Porumb este de părere că, date fiind culorile folosite, este reprezentată o apă curgătoare și că face trimitere la găsirea icoanei plutind pe apă, la găsirea într-un mod miraculos a efigiilor religioase². Tot în catalogul expoziției *Fecioare înlăcrimate*³ este menționată și posibilitatea prezentării (în câmpul icoanei) a unui mit legat de icoana de la Nicula. Relevant pentru subiectul principal este asemănarea dintre cele două lucrări și atribuirea lor lui Tudor Zugravul. La fel cum, tot o astfel de icoană a putut fi identificată la Piatra Fântânele, semn că Tudor a fost un artist destul de cunoscut și de apreciat în a doua jumătate a secolului XVIII.

Conform dicționarului lui M. Porumb⁴, artistul este unul și același, iar diferențele de stil și tehnică este posibil să fi apărut odată cu trecerea anilor și cu perfecționarea tehnicii, cu toate că semnăturile lui sunt diferite (Tudor Zugravul/ Toader Gherleanul). Pictorul adaugă numelui său și construcția „Gherleanu” tocmai pentru a semnala apartenența sa în cadrul acestei bresle, precum și pentru a arăta unde și-a făcut ucenicia⁵.

Un aspect care ajută la crearea unui parcurs artistic este tocmai faptul că Tudor Zugravul se semnează de cele mai multe ori folosește niște modele aproape identice pentru diverse icoane. Se va vedea, pe parcursul acestei lucrări, că există două icoane împărătești aproape identice cu cele de la biserica de lemn din Cormaia, și care sunt păstrate astăzi la Muzeul Mitropoliei din Cluj. De asemenea, în redarea imaginii Maicii Domnului, acest artist va avea elemente specifice lui, și anume, coroana este așezată pe capul Fecioarei de către doi îngerași. La fel cum, după modelul bizantin, el folosește pentru icoane un fundal auriu.

Din cele menționate mai sus, se poate observa că nu avem de a face cu un zugrav oarecare, local, ci este vorba despre un zugrav specializat în realizarea de icoane. Totodată, activitatea pe care o desfășoară într-un spațiu extins, în cadrul multor comunități românești, îi dovedesc capacitățile și în special faptul că își construiește un renume în epocă. Este cunoscut faptul, că bătrânii din satul Maier recomandă birăului din orașul Bistrița pe un meșter bun, anume zugrav, care le-a lucrat lor la biserică⁶. Din informațiile deja culese se poate spune că ar fi vorba tocmai de același zugrav, Toader.

¹ Gheorghe Mândrescu, *Biserici din lemn din Țara Năsăudului și din ținutul Bistrița*, în vol. „Monumente istorice și de artă religioasă din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului”, Cluj-Napoca, Ed. Arhiepiscopia Ortodoxă a Vadului, Feleacului și Clujului, 1982, p. 169.

² Catalogul expoziției temporare, *Fecioarele înlăcrimate ale Transilvaniei*, Complexul Muzeal Județean Bistrița-Năsăud, septembrie-noiembrie 2013, p. 18.

³ Catalogul expoziției temporare, *Fecioarele înlăcrimate ale Transilvaniei*, Complexul Muzeal Județean Bistrița-Năsăud, septembrie-noiembrie 2013.

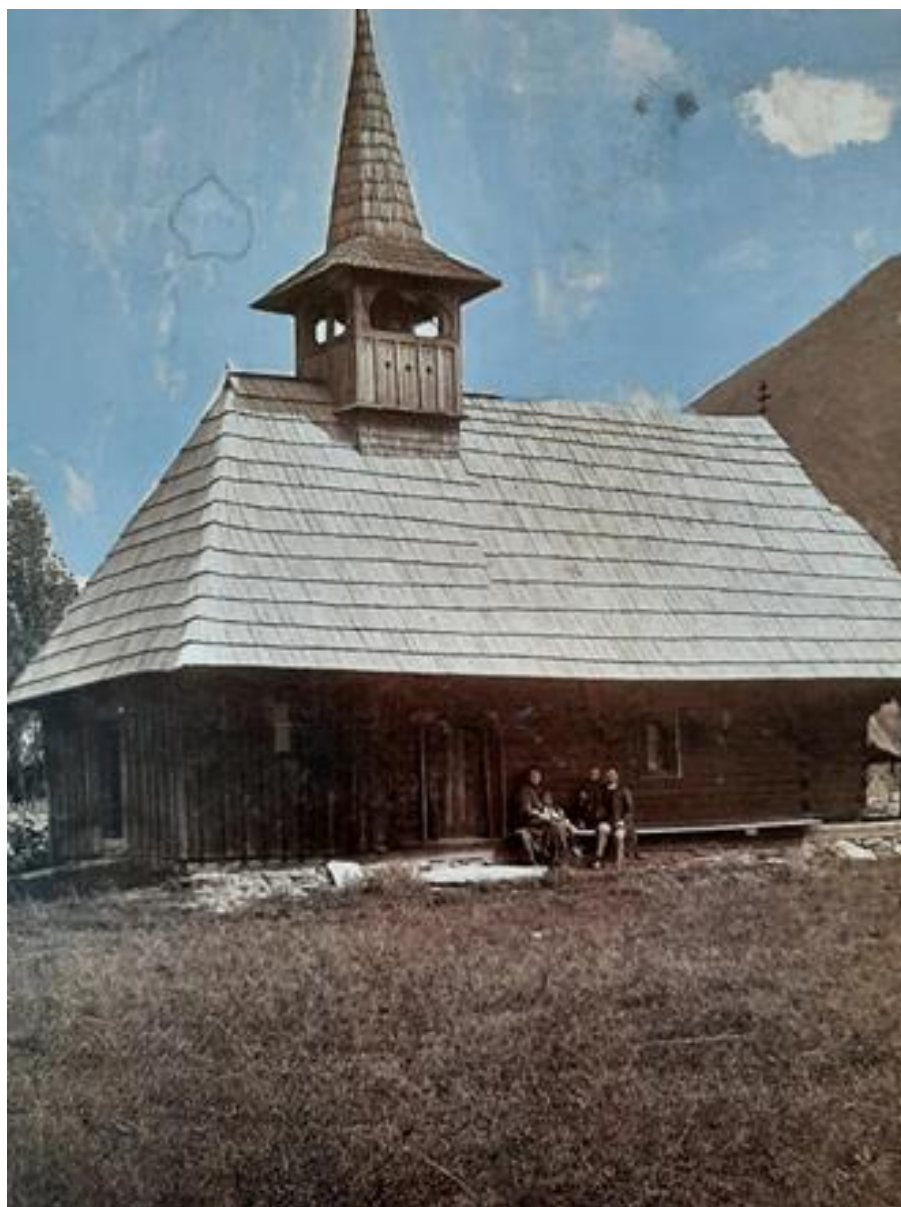
⁴ Marius Porumb, *Dicționar de pictură veche românească din Transilvania sec. III-XVIII*, București, Editura Academiei Române, 1998.

⁵ Marius Porumb, *Un veac de pictură românească din Transilvania Secolului al XVIII*, București, Editura Meridiane, 2003, p. 82.

⁶ Ștefan Meteș, *Istoria bisericii și vieții religioase a românilor din Transilvania și Ungaria*, vol. I, Sibiu, 1935, p. 426.

*Biserica de lemn din Sângeorz-Băi: din istoria și arta unei vechi ctitorii românești
din Transilvania*

Figură 2 - Biserica în cadrul amplasamentului „de peste apă”, 1936-1938, preot A. Chintăuan, sursă foto: Arhivele Naționale Bistrița-Năsăud.

(Va urma)

Predică întocmită cu ocazia sfințirii bisericii din Sângeorgiul-Nășăudului

---

Silviu B. SOHORCA
- preot cooperator -

Astăzi s-a făcut mântuire casei acesteia
Luca XIX, 9.

Fraților! Astăzi îndeplinim un act sărbătoresc: consacrarea acestei case pompoase, ridicată Domnului de către această colonie creștină.

Foarte potrivită mi se pare mie a aplica cu această ocazie intrarea lui Isus în casa lui Zaheu.

„Astăzi s-a făcut mântuire casei acesteia!” – zise Mântuitorul cu acea ocazie către vameșul păcătos. Și cu drept! – Zaheu ardea de dorul pios de a vedea pe Isus și, împins de mulțimea poporului de la această sete fericită, - se sui într-un smochin sălbatic ca să se îndulcească de privirea lui. Câtă bucurie simți vameșul penitent – când auzi cuvintele lui Isus: „Zaheu! Pogoară-te, astăzi în casa ta mi se cade să fiu”. Cu câtă mulțumire încortela¹ el pe Fiul lui Dumnezeu, care veni să caute pe cei pierduți. Și Zaheu, care încă era una din oile cele rătăcite a casei lui Israel, - s-a reafat². O lumină sublimă, cerească i-a răsărit lui din acest moment: cunoașterea datoriei de om („Doamne! De am neîndreptățit pe cineva întorc împătrit”), iertarea păcatelor („Astăzi s-a făcut mântuirea casei acesteia”); prin ce i s-au adaus pacea sufletului, liniștea conștiinței și speranța despre viața veșnică.

Fraților! Să ne întoarcem cugetul nostru de la Zaheu la noi înșine și de la fericita sa casă – la această biserică, la acest templu pompos, în care suntem adunați astăzi - și, de bună seamă, vom recunoaște și cu inima plină de mulțumire, vom exclama: astăzi ni s-a făcut și nouă mântuire în această casă a Domnului.

Cine poate enumera darurile, binecuvântările și bunătățile spirituale ce s-au revărsat astăzi peste noi prin sfințirea casei acesteia? Dacă ni-e scumpă și prețuită cetatea sau chiar casa și moșia în care ne-am născut și – sub scutul conducător al unei mame îngrijitoare, - ne-am nutrit și crescut spre a petrece bine cursul acestei vieți pământești; - cu cât mai mult trebuie atunci să ne fie sfântă și scumpă acea casă în care ne-am născut din nou prin apă și spirit și în care ne nutrim și creștem pentru fericirea cerului sub scutul părintesc al Bisericii ce e sprijinită de darul Sfântului Spirit?! Da, ni se cuvine ca buni creștini să privim totdeauna cu mulțumită către Dumnezeu, cu alipire către casa Domnului; și aceasta cu atât mai vârtos ca însăși structura și forma bisericilor creștine ne sunt de mare însemnătate. Corespunzând scopului înaltă și edifică inimile pioase. Din cele multe câte ar fi de zis cu privire la acestea, eu mă voi ocupa, astăzi, cu ajutorul Celui de Sus, numai de două puncte cu referință la struc-

---

¹ A adăposti, a găzdui, a primi.

² Redescoperit, regăsit.

Silviu B. SOHORCA

tura bisericii noastre, de unul extern și altul intern, ca pe viitor și numai privirea la bisericile Domnului să ne fie spre edificare și binecuvântare. Drept aceea:

I. Voi desfășura: scopul turnului fiecărei biserici înălțat către cer;

II. Însemnătatea altarului ridicat în fiecare biserică; ba încă în cele mai multe, spre răsărit!

Doamne al puterilor! Pe noi ne-a adunat în această casă sfânta dorință de a te adora și lăuda. Noi voim a depune înaintea tronului Tău jertfa inimilor noastre. Fă ca zelul casei Tale să fie tot mai puternic și să răsune și numai spre lauda Ta!

I

Înălțător de inimi și mult semnificativ este la bisericile creștine drept-credincioase turnul înălțat către cer, căci el ne aduce aminte de scopul și destinația vieții noastre. Pentru ce ne-a chemat Creatorul dintru neființă în ființă, pentru ce ne-a creat El cu statura ridicată în sus și după prototipul său, pentru ce se pogorî Unicul Fiu al Părintelui din mărirea sa cerească pe acest pământ? Toate aceste sunt pentru de a ne trage pe noi către cer, pentru a ni se înălța privirea noastră, credința noastră și năzuințele noastre peste pământ – către cer, patria noastră cea adevărată.

Asemenea Sfânta Biserică pe care Mântuitorul nostru o a sigilat cu sângele său spre continuarea operei mărețe a Răscumpărării – oare nu are și ea scop de a-și destoinici fiii săi credincioși pentru cer?

Precum sunetul metalului străbate din înălțimea turnurilor până la urechile noastre ca să ne înălțăm cugetele către cer, așa și turnurile bisericilor noastre sunt ca și un deget arătător, ca și o invitare invizibilă: sursum corda, - „sus să avem inimile!”.

Ridicați la cer inimile voastre, căci la cer s-a înălțat Domnul și Învățătorul nostru spre a ne pregăti nouă o cetate, acolo domnește el de-a dreapta Tatălui, acolo s-au adunat în jurul lui, ca și în jurul unui păstor miei și oile. Apostolii săi și toate acele suflete pioase care și-au îndeplinit cursul pământesc cu cugete cerești! Acolo, sus, în cer ni s-a pregătit și nouă locuința. În cer o să locuim și noi odinioară și o să ne bucurăm de nespusa fericire întru privirea lui Dumnezeu față în față – dacă nu vom uita de Dumnezeul cerului, - dacă toate cugetele și năzuințele noastre vor fi vrednice de cer și dacă vom călători pe acel plai ce conduce la cer.

„Căutați înainte de toate împărăția lui Dumnezeu și dreptatea lui”, „cercați cele cerești, nu cele pământești”, „fiți cerești!”, „adunați-vă comori pentru cer, care moliile nu le rod, rugina nu le strică...”.

Acestea sunt învățăturile Domnului care, mereu, se vestesc de pe amvon și, chiar la acestea invitații pline de iubire, ne avizează și turnurile înălțate către cer.

Și această predică continuă să nu ne aducă ea folos și binecuvântare?

Fraților! Noi, toți, ne alipim de părerea și convingerea comună: pământul cu toate cele trecătoare din el nu e în stare de a ne îndestula inima noastră care e creată spre un ceva mai nobil și mai măreț. Omul nutrește dorințe mai înalte, mai adânci. Și dacă stăm pe lângă aceasta, ca fără Dumnezeu, fără bunătăți cerești, viața noastră e lipsită de bucuriile adevărate, oare să mai voim a petrece în pulberea orbitoare a celor trecătoare? Oare să ne alipim cu tot dinadinsul de glia pământului? De plăcerile trupești care nu ne pot înălța către

Predică întocmită cu ocazia sfințirii bisericii din Sângeorgiul-Năsăudului

cer? Întrebuințează, dar, o creștine, cu pregătire toată ocazia care ți se dă spre a-ți slăbi cugetele pământești și de a-ți întări cele cerești! Asociază-te către adunările oamenilor onești în casa Domnului, căci aici e mai ales locul unde învățăm a afla a cunoaște și a iubi calea către cer, aici în acest Sion al Domnului ne prosternăm mai mult înaintea lui Dumnezeu genunchii noștri, aici primește El de la noi fumul de tămâie ca un miros de bună mireasmă spirituală!

Dar și numai căutarea simplă la turnul înălțat al cutărei biserici să te facă a-ți înălța cugetele către cer! Ești plugar și ocupat cu lucrarea unui câmp îndepărtat sau să-ți aduci fructele de pe ogorul semănat, privește numai din depărtare spre turnul înălțat către cer al bisericii și deodată ți se va stârni în minte adevărul: „sunt născut pentru cer, trebuie să seamăn dară sămânța virtuții, ca odinioară, în ziua secerișului să primesc din mâna Domnului snopul încărcat de fructele fericirii cerești!”.

Sau ești un călător pe un plai singuratic și tăcut, atunci de vezi din depărtare vârful înălțat spre cer al cutărei biserici creștine, cugetă la adevărul măreț: „în cer e patria mea cea adevărată, un pelerinaj spre cer e viața mea, aici nu am cetate stătătoare, ci caută cea viitoare, fie dar cugetul meu nestrămutat ca să nu pierd cărarea cea dreaptă!...”. Și care este această cale dreaptă ce duce la cer?

Oh! Privește numai la bisericile adevărat creștine! De la catedrala cea mai pompoasă, până la cea mai simplă bisericuță de la sat, în care, deopotrivă, își pleacă genunchiul regele cu țăranul, strălucește pe vârful turnurilor crucea! Ce preamărire a celui răstignit! De câte ori privim crucea de pe vârful turnurilor, de atâtea ori trebuie să ne întărim în credința celui pironit pe dânsa. Credința în Christos ne conduce pe noi la pace, la mântuire, căci nu este alt nume în cer și pe pământ ca numele lui Isus cel răstignit. Însă această credință pofteste de la noi, ca să urmăm Mântuitorului pe acea cale ce ne-a desenat-o el prin fapte și cuvinte.

„Cine vrea să vină după mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-mi urmeze”, „care nu-și ia crucea sa ca să-mi urmeze, nu poate fi învățăcelul meu!”. Însușii el, fiul lui Dumnezeu, în care n-a fost barem umbră de păcat, a străbătut, a parcurs calea crucii, calea necazurilor, calea suferințelor! Pe el l-au urmat Apostolii și toți Sfinții care, acum, sunt preamăriți și, noi, care mai în toate lucrările păcătuim, noi, care nouă înșine ne greșim în toată ora, noi să voim a călători pe o cale mai comodă, mai bună?!

Oh, nu. De câte ori vom privi crucea de pe vârful turnurilor să ne încurajăm spre cucerirea virtuților și abnegației contra tuturor ispitelor potrivnice. Însă de una ce avem lipsă pe calea spinoasă a crucii, de priveghere. „Lucrați mântuirea voastră cu frică și cu cutremur!”. Care nu e condus pe calea crucii de o sfântă priveghere rătăcește. Exemplu puternic ni-e Petru, stânca Apostolilor! A pierdut pe un moment privegherea, a căzut amar. La această sfântă priveghere voiește biserica în continuu să dojenească pe fiii săi și pentru aceea așează crucea pe vârful turnurilor, ca semn de aducere aminte de o neclintită credință pe calea crucii și a suferințelor. „Fraților, fiți deștepți, căci satana umblă ca un leu turbat, căutând pe cine să înghită”, „Privegheați și vă rugați ca să nu cădeți în ispită”.

Vedeți, fraților, ce adevăruri înălțătoare de inimi și fericire ne împrospătează în minte turnul bisericii noastre înălțat către cer!

Nu mai puțin semnificativ pentru ochiul contemplator onest este înlăuntrul bisericii altarului ridicat și încă de comun la toate bisericile spre răsărit!

Silviu B. SOHORCA

II

Dacă intrăm în oarecare biserică creștină privirea noastră, mai ales, se cinstește spre altarul ridicat și mai la toate înspre Răsărit. Ca cele mai multe altare sunt ridicate înspre răsărit și astă împrejurare își are însemnătatea sa. Câteva cuvinte despre aceasta, după aceea despre altare în general.

Către răsărit a privit odinioară și, poate, privește și azi evreul fanatic în toată ziua, căci acolo fu Ierusalimul, cetatea cea sfântă, în care străluci pomposul templu. Către Ierusalim se întoarce el azi în rugăciunile sale, căci acolo a fost sanctuarul său, acolo lespezile de piatră ale legii, acolo sicriul federațiunii (Testamentului) acoperit de heruvimii de aur, peste care era tronul Dumnezeuului oștirilor.

Și cu cât mai vârtos trebuie să privim noi întru rugăciunile noastre spre răsărit, căci acolo în țara Iudeii, ne-a răsărit nouă soarele dreptății – Isus Christos - acolo se află locurile sfinte: Bethlehemul și Golgota, nașterea și moartea lui Isus, mântuirea și răscumpărarea noastră. Templul Ierusalimului acuma zace în ruină și în locul lui acoperă rotogolul nenumărate biserici ridicate întru onoarea Celui răstignit.

Poate că rar sau niciuna dintru aceste biserici nu e așa pompoasă ca biserica lui Solomon, dar totuși și cea mai modestă bisericuță de pe luncă întrece pe cea a lui Solomon în conținut și consemnare, căci pe altarele noastre e mai mult decât sicriul Testamentului, mai mult decât Legea și Profeții, mai mult decât mana deșertului, aici e mai mult decât simbol și preînchipuire, pe altarele noastre e adevăr și plinătate, în modestul tabernacul ce stă pe altarul nostru e însușii Christos, Începutul și Capătul, Alfa și Omega, aici e el de față în cea mai sfântă Taină sub forma pâinii și a vinului cu toată puterea sa, cu întreaga atotștiința sa, cu toată maiestatea sa, deși nevăzut ochiului trupesc, văzut însă ochiului sufletesc a credinciosului devotat.

Așadar, de câte ori privim spre altarul ridicat a cutărei biserici, trebuie să ne umplem de cel mai înalt simțământ și să cugetăm: avem un Dumnezeu Mântuitor care are cea mai mare plăcere a locui cu oamenii. Cum un tată între fiii săi, cum un bun păstor în mijlocul turmei sale, cum doctorul între bolnavi, așa Isus petrece între noi în cea mai sfântă Taină. Bisericile, acuma, sunt în faptă și adevăr locașurile lui Dumnezeu între oameni.

„Moise! Dezleagă-ți încălțăminte, căci locul pe care stai e sfânt!” – zise Dumnezeu către Moise, când i s-a arătat pe muntele Horeb în rug.

Cu cât mai vârtos suntem noi îndatorați a ne dezlega de încălțăminte cugetelor pământești în bisericile noastre, deoarece în ele este prezent sacramental Dumnezeu – Mântuitorul nostru.

Priviți la altarul bisericii noastre! Ce asemănare cu altarul crucii de pe Golgota, pe care fiul unul născut al Părintelui veșnic a săvârșit prin moartea sa sângeroasă, jertfa de împăcare între Dumnezeu și om. Dar ce zic? Numai asemănare au altarele bisericilor noastre cu altarul crucii de pe Golgota, ci ele sunt întru toate aceleași, căci deși în mod necrunt, dar pe ele se înnoiește tot mereu jertfa cruntă de împăcare ce a adus-o Isus pe altarul crucii!

De câte ori ne adunăm în sărbători în jurul altarului stăm cu spiritul sub altarul sângeros a lui Isus de pe Golgota dimpreună cu adânc întristata sa Mamă, cu prea iubitul învățăcel Ioan și cu Miroforele pioase, care în iubirea lor către dânsul, l-au petrecut chiar și până pe culmea morții sale.

Predică întocmită cu ocazia sfințirii bisericii din Sângeorgiul-Năsăudului

---

Și înaintea ochilor noștri spirituali se reînnoiește toată scena mișcătoare a patimilor pe sfântul nostru Răscumpărător. Noi îl vedem atârnat între cer și între pământ, luptându-se, sângerând, pătimind în trup și în suflet, în urmă plecându-și sfântul său cap spre moarte, vedem soarele întunecându-se, gropile deschizându-se și morții umblând pe străzile Ierusalimului. Și toate acestea ce pot opera în noi?

Să învățăm aceasta de la centurionul roman care, de sub crucea lui Isus, a strigat: „Cu adevărat fiul lui Dumnezeu a fost acesta”, să învățăm de la Maria, mama durerii, care deși străpunsă de adâncă mâhnire prin moartea Fiului său, totuși nu se încovoia sub sarcina durerii, ci învăpăiată de o iubire plină de curaj, stătu ridicată sub crucea lui Isus și în crucea, adică în suferința lui; ce are de a lucra în noi jertfa lui Isus de pe cruce – să învățăm de la Maria Magdalena care, părăsindu-se de lumea păcatelor, plină de penitență și încredere a cuprins crucea Mântuitorului care a murit pentru păcatele lumii.

Sângerând, s-a ridicat Isus pe cruce și tot mereu se înalță el pe altarele bisericilor noastre în neîncredințata jertfă și-și întinde brațele sale spre a cuprinde și ridica în sus, spre a ne uni cu el, precum e unită mlădița de vin cu vița sa, voind a se împlini cuvântul: „Cine rămâne întru mine și eu întru el – acela aduce fruct mult”. Și noi să nu urmăm acestei invitații sfinte a Mântuitorului? Vom urma dacă iubirii sale îi vom răspunde și noi cu iubire, dacă ne vom jertfi înaintea altarelor inimile noastre, facultățile noastre trupești și sufletești, cugetele și cuvintele noastre, viața și moartea! Atunci vom fi noi înaintea Domnului jertfă vie, sfântă și bineplăcută, precum zice Apostolul, atunci numai nu vor fi zadarnice meritele jertfei sângeroase adusă de către Isus pe cruce!

Vedeți, fraților, ce mântuire ni s-a făcut nouă în această casă a Domnului! În aceasta vor curge de aici înainte izvoarele binecuvântărilor edificatoare și numai prin o privire externă sau internă asupra ei, ne vom mișca inimile către Dumnezeu, din a cărui dar suntem ce suntem!

Două perechi de ani au trecut de când această colonie creștină a întreprins zidirea acestui Sion al Domnului! Câte rugăciuni pioase și devotate nu au străbătut cerul pentru a se putea săvârși această operă măreață! câte prestații de toată natura nu s-au jertfit pentru acest scop și, acum, când această casă pompoasă e sfințită, câte lacrimi de o sfântă bucurie nu se scurg de pe genele acelora care au alergat, asudat și umblat pentru a săvârși această jertfă Domnului!

Mulțumită prea bunului Dumnezeu că a ajutat ajungerea acestui moment fericit, laudă acestei comunități creștine întru neîntreruptul său zel de a ridica Domnului un Sion măreț, mulțumita și recunoștință mare inimoșilor donatori care au jertfit din dinarii lor întru ajutorarea acestui scop¹, reverența fiască prea bunului nostru Arhiepiscop care, însetând de dorul de a vedea ridicându-se cât mai multe biserici corespunzătoare Maiestății Sale dumne-

---

¹ Între aceștia locul prim îl ocupă D-l Conte, Episcopul emerit, Excelența sa Dr. Dominic Zichy, care procură iconostasul pompos, lucrurile sacre aparținătoare altarului, amvonul (scaunul de predică) și o campana (clopot), jertfind pentru toate o sumă de peste 10.000 fl. v. a. Ajutoarele filantropice ale acestui rar bărbat sunt prea însemnate. De un șir lung de ani ține apotheca continuu deschisă pentru distribuirea gratuită a oricărei medicină pacienților care acurg (au cerut ajutorul, s. n.) la el. Edifică două biserici pompoase române greco-catolice, una în Ilva Mică, alta la Maieru, consacrate de către Ilustritatea Sa Mihail Pavel, Episcopul Gherlei. A ajutat prin donații clădirea și înfrumusețarea a mai multor biserici române, a ridicat de la sapă de lemn o mulțime de familii române, nenorocite prin unele evenimente ale sorții ș. a. Exprimarea comună a tuturor de pe la noi e: „Dumnezeu să ni-l țină la mulți ani!”.

Silviu B. SOHORCA

zeiești, nu bagă în seamă oboseala, nu-și cruță sănătatea zdruncinată, nu întrelăsa momentul pentru a le sfinți Domnului și numai în cazul extrem al neputinței, îndeplinește această misiune frumoasă prin delegațiuni, laudă întreprinderilor și inițiatorilor acestui lucru mareț care, având cunoștința despre datoria împlinită, vor dobândi răsplata de la Domnul și recunoștința de la apreciatorii drepecți ai acestui lucru, iar greutățile, supărările, suferințele care le-au îndurat conducătorii acestui lucru, în scurt, cred că vor fi date uitării, căci „Domnul va usca toată lacrima de la ochii lor!”.

Iar, Tu Domn al oștirilor, fii cu noi! Ție și s-a sfințit această casă din sfânta dorință de a te adora și lăuda în ea! Fă ca zelul spre casa Ta să fie numai și numai spre a Ta preamărire! Iar, tu, sanctuar sfințit, Tu casă a Domnului nostru, fie-ne nouă azil și scăpare! Voi pietre sfințite ai acestei biserici, cuprindeți-ne între spațiul vostru ca, rugându-ne Domnului cu căldură, să dobândim partea celor aleși în împărăția cerurilor, unde Dumnezeu se laudă în veci nesfârșit. Amin!

O schiță din proiectul de construcție a Bisericii greco-catolice, azi ortodoxă, „Sfântul Nicolae” din Sângeorz-Băi

Mult Onoratul Domn paroh local Simion Tanco a procurat pentru sus-numita biserică un clopot în preț de 600 fl. v. a.

Mult Onoratul Domn Clemente Lupșai pentru lustrul pompos de sticlă din naia bisericii oferi 100 fl. v. a. Sunt și alții cu sume mai mici.

¹ *Predicatorul sateanului român*, Gherla, 1877, nr. 12, pp. 361-372 (Aceasta a fost scrisă la sărbătoarea „Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul”, 10 septembrie 1877).

Sângeorz-Băi-ul Năsăudului, suflet și vrere românească

Alexandru DĂRĂBAN

Faima stațiunii balneo-climaterice Sângeorz-Băi din Ținutul Năsăudului a trecut de mult granițele hotarelor noastre.

Ea era cunoscută încă de la începutul veacului al XIX-lea, când ofițerii din cel de-al doilea regiment valah nu mai mergeau să-și petreacă vara în sânul aristocrației ungurești, instalată comod la băile din apropiere, ale Anieșului (cătun al comunei Maieru).

Aceștia, pentru a ridica stațiunea, ordonaseră să se trimită muncitori din fiecare sat. Și ei au muncit ani de-a rândul pe „Valea Borcutului” pentru tihna domnilor. Nu bănuiau, desigur, că acolo unde duceau lemne, pietre și nisip, peste vreme, se va ridica un „Karlsbad al României”, acolo în tăcerea Munților Rodnei.

Nenorocirea făcu să izbucnească un incendiu cumplit la Anieș, distrugând toate instalațiile și alungând, poate pentru totdeauna, vizitatorii. Aceasta a fost prin anii 1850-1855. De atunci Anieșul a rămas simplu cătun în care hărnicia dascălul Sima.

Cum în orice rău există și un bine, așa și incendiul a adus ridicarea în mod vertiginos a stațiunii vecine.

De atunci, cu fiecare an, satul de țărani îndărătnici, veșnic în conflict cu autoritatea, Sângeorzul și-a ridicat câte o nouă vilă. Înainte de război (Primul Război Mondial, n. a.), când Odobescu și Coșbuc visau pe aleile aceluiași parc, „Sângeorzul românesc”, cum era numit, era un loc de întâlnire a întregii intelectualități ardeleni. Studenții cântau în voie „Deșteaptă-te Române”, trupa lui Zaharia Bârsan reprezenta piese „șovine”, iar profesorii Năsăudului, în frunte cu Păcurar, Șotropa, Haliță și alții, puteau să „completeze” în tihnă. Oricât de strașnic era prim-pretorul de la Rodna, românul renegat Hojda, glasul sângelui îi porunca să mai închidă ochii.

Venea la aceste „conveniri ale inteligenței” și popa Gherasim Domide (greco-catolic, n. a.) cel condamnat în procesul memorandumului, ba a luat parte de câteva ori și popa Lucaci care voia chiar să păstorească în târgul Rodna.

Așa s-a format în Sângeorz-Băi suflet și vrere românească, rămânând același loc al elitei ardeleni.

Fără a fi sat, dar fără a avea pretenții unui oraș, oricât de mic ar fi fost, Sângeorzul s-a înscris în rândul celor mai de seamă stațiuni românești.

Bărbații ieși din această comună, între care trebuie menționat la loc de frunte pe doctorul Laurențiu Oanea, au făcut ca stațiunea să ia un nebănuit avânt. Străzi, pavaje, regularizarea cursului de apă, renovări la băi, toate au fost fapte, care au rămas, care au vorbit.

La acestea se adaugă, apoi, munca ce au depus-o conducătorii băilor, în frunte cu domnii: N. Amărăscu – primarul comunei, prof. Emil Mărcușiu, dr. Chițiu, dr. Oana – medic de circumscripție, ajutați de tinerii Șirlincan Flore, Ioan Marica și alții.

Cu entuziasmul și dragostea ce numai un localnic o înțelege, aceștia au ostenit fără preget pentru ridicarea stațiunii și tihna vizitatorilor¹.

¹ Text preluat și adaptat din *Tribuna*, Cluj, Anul II, 1939, nr. 152, p. 4.

De la Sângeorz-Băi (Năsăud)

Bistrița – 23 iulie 1937

Această stațiune, care este complet refăcută cu instalații confortabile, este situată la poalele minunaților munți ai Rodnei și oferă variate și multiple distracțiuni alpine, cu superbe priveliști și peisagii.

Grație pădurilor de brad, regiunea este ozonificată cu bogăție și, grație surselor minerale, stațiunea este bogată în emanații de radium.

Stațiunea „Hebe” este la altitudinea de 451 m., cu orientarea spre sud, deci la o climă dulce subalpină, ferită de praf și vânturi.

Toate aceste note caracteristice o fac propice de a influența în mod binefăcător asupra întregului organism, cu raporturi excepțional de avantajoase pentru tratament în plin aer și pentru helioterapie.

Apele minerale cloruro-sodice, bicarbonate „Hebe”, din Sângeorz-Băi sunt cele mai radioactive din România (13,8 mm. C.), similare ca acțiune cu apele din Karlsbad și Vichy.

În decursul sezonului, vizitatorii au la dispoziție locuințe confortabile în următoarele hoteluri, vile și case particulare mai însemnate: hotel „Hebe”, vila comunală, sanatoriu „Hebe”, vila dr. Alexandru Pop, vila (sanatoriu) Ciuta, vila Șot, vila Alexi, vila dr. Velican, vila dr. Scridon, vila Dărăban, vila Hangea, vila Doina, vila Haliță, vila Domide, etc.

Vizitatorii cu resurse mai restrânse găsesc locuințe modeste, dar bune, pe la casele țărănești din perimetrul băilor și în comună. Prețul camerelor variază după sezon, conform situației și interior. În hoteluri și în unele vile se servesc pensiuni, mâncări dietetice și de regim. Vizitatorii cărora nu le place alimentația de la restaurant, grație ușurinței de aprovizionare, își pot aranja bucătăria proprii.

Locuințele, strada și parcul sunt luminate cu electricitate.

Vizitatorii băilor, după sosirea în stațiune, sunt impuși la taxe foarte modeste în favorul parcului, a muzicii și a comunei. Aceste taxe descresc în raport cu numărul membrilor din familia vizitatoare. Medicii umani, cu soțiile lor și cu copiii minori, sunt scutiți de orice taxe. Tot astfel sunt scutiți toți copiii sub 7 ani, precum și personalul de serviciu. Aceștia din urmă primesc băile cu preț redus și numai în timpul hotărât de administrația băilor.

Funcționarii publici, militarii, preoții și pensionarii proveniți din aceste categorii, invalizii, orfanii și văduvele de război care dețin carnete și acte justificative de această natură, au mari reduceri de taxe.

Primii vizitatori sosiți în stațiunea Sângeorz-Băi, sunt următorii:

- din Timișoara: văduva Francisca Krems, Francisca Kutha, Iuliu Arsenovici, Petru Bosneac, prof. Ion Andreescu, funcționar Mihai Eremie, Iza Bercovici, soția Peter Becger, Livia Manciu studentă, Gizela Sosdenu, Veturia Mihăilescu, Aurelia căpitan Bota, Sofia Ianovici, Liviu Stainovici, dr. Iuliu Ghiciu, Nicolai Bogdan, Constantin Avramescu, Ionel Manciu, Lepold Flescher, Eva Grigoriu, Ecaterina Niculescu, Al. Demisovschi, Domnica Margaret, Odom Horga;

- din Halmeu: Aurelia dr. Dobosi;

- din Arad: Georgina Lugojan, Liviu Lazar, Frim Herscovitz, Nicolai Frencal;

- din Bistrița, Năsăud: Augusta Gortner, Mihai Ciuzan, Maroscher N. Geist, Ida Feldrihan, Eugenia Bodo, Maria Scheider, Ioan Cirtan, dr. Leopold Balas, Friderich Schuler, Virginia Lungu, David Goldberger, Elena Baumtver, Elu Nathars, Iosif Rasner, Maria Faizer, Sofia Litvinschevici, dr. Simion Sbârcea, Nastasia Forai, Gavril Bochiș, Blanca Popovici, dr. Ovidiu Cioarba, Nicolae Iorga, Du-

---

De la Sângeorz-Băi (Năsăud) - Bistrița – 23 iulie 1937

---

mitru Dascal, Berta Mozer;

- din Cluj: căpitan Grigore Ignat, Iolanda Kuleza, Valeriu Moldovan, Virgilia Comșa, Dragane Donata, Verona dr. Chitor, Belane Gurath, Ladislau Medvesi, Idel Horfemer, Iosif Mendelbaum, Izidorne Polacek, văduva Samoilă Harnic, Emeric Santaе, Ianos Furic, soția Niculae Pop, Isoc Roth, Margareta Sechenes, Etelca Rosenfeld, Dumitru Dumitrescu, Clara Bernstein, Elena Seci, Elena Lazar, Martin Sechter, Reghina Goldstein, Lazar Polk, Petru Solomon, Ana Noadi, soția Ludovic Salnoki, Traian Petran, Albert Fritz, Sorlat Pascal, Stela Halas, Pavel Stahl, Fransisc Pak, Vasile Hudrea, Ernst Rosenzveig, Elena Hoban, dr. Vasile Petrescu, Ileana Ernfeia, Traian Ialomir, Emilia Androne, Cornelia Bucefschi, văduva Lazar Herman, Ioan Bozga, Alexandru Griss, Petre Herman, Weis Ioana Siblag, Estera Bercfeld, căpitan Simion Boceanu, Iacajia Herman, Stanca Sevastian, Reghina dr. Vasile Pop, Herman Stivitzs, Rudolf Bercovici, Terezia Galaj, văd. Hilda Reichel, Bernard Polak, văd. Adela Melis, Ștefan, Virginia Sebastian, dr. Vasile Sava, Ștefan Tătaru, Gheorghe Balcea, Ladislau Fichlboi;

- din Seini: judecător Eugen Dranganciul;

- din Sâncraiu de Mureș: dr. Vasile Pop;

- din Vașcău: Constantin Popa;

- din Oradea: dr. Ioan Pusta, Ludovic Erdos, maior Vasile Varga, Gizela Iacabus, Alexiu Kepes, Dezideriu Hercovits, Silvia Florea, Andrei Lupșa, Ijac Steiner, Mihail Rapcea, Teodor Leonte, Ioan Scherer, Alexandru Farkas, Ludovic Weidtz, Klein Bernard, Petre Bolog, Citer Ludovic, Levi Leao, văd. Maria Munteanu, Relu Ulman, Ludovic Schneider, Isaia Rotembert, văd. Estera Gorfunchel, Ludovic Leb, Mauritz Bercovici, Herich Broverman, Analina Vasilescu, Dumitru Manea, Gheorghe Dobozi, Someljne Resler, Stela Loghina, Iuliu Cun, Constanța ing. Rusu, Visel Heinrich, Rozalia Calman, văduva Maria Iandu, Ida Marcovici, Ecaterina Suci;

- din Brașov: dr. Alexandru Borosa;

- din Reghin: David Geza, Vasile Horga, Adolf Sein;

- din Sighet: Ioan Buia, Simion Drumen, văduva Wilhelm Soiovici, Meschel Schil, Hersch Simsovic, văduva Lazar Resin, Mali Cohan, Gotlib Zocabne;

- din Buziaș: Rene Wener;

- din Bocșa Montană: Elena Gaspar;

- din Aiud: Lucreția Muntean;

- din Mediaș: Rudolf Bernad, Iosif Rozenvnier;

- din Vulcan: David Iunger;

- din Brad: Eugenia Pastor;

- din Sibiu: Artur Reiger, Iosif Fridman, Mali Lobel, Spinie Gimitvei, Mendel Rosman;

- din Târgu Mureș: Aurora Halasz, Fridman Hermna, George Kantor, Talblum Bernard, Bela Repovici, Gizela Mucha, Acu Macedon, Elena Bucur, Lili Galița, Vasile Vicențiu¹.

---

¹ *Universul*, București, Anul LIV, 1937, nr. 205, p. 10.

Maria Giurcea și Solomon Haliță

Alexandru DĂRĂBAN

Povestindu-și viața artistică de la primele începuturi până la apogeul succesului pe care l-a atins, Maria Giurcea evoca reminiscențe care interesa însăși dezvoltarea artei dramatice naționale.

Valoroasă artistă „pe care am văzut-o acum câțiva ani în <<Scampolo>> pe scena”, se menționa într-un articol din ziarul „Mișcarea” din anul 1928, își răsfoia amintirile cu o înțeleasă nostalgie, vorbind de domnia-sa și „despre alții”, despre persoane care au jucat și ele un rol „hotărâtor” în cariera ei dramatică.

Între cei amintiți, doamna Giurcea pomenea și pe neuitatul fost inspector al învățământului și profesor ieșean, Solomon Haliță, care a admirat și arta cu care a recitat „Miorița” – o altă dovadă că Maria Giurcea a fost cea mai talentată elevă a Aristizzei Romanescu.

Întrebată în această privință, Maria Giurcea răspunde astfel:

- Mă cunoști?, i-am zis eu.
- Da, ești Maria Giurcea de la Teatrul Național. Te-am auzit spunând „Miorița”.
- Cum vă numiți, domnule bătrân?
- Haliță.
- Domnule Haliță, dumneavoastră ați fost primul meu admirator!

Amintirea doamnei Giurcea, vie și impresionantă, avuse o durată de vreo patru ani, cam de când nu mai apăruse pe scenă. Între timp, „domnul bătrân” Solomon Haliță, a închis ochii fără să știe că actrița pe care a caracterizat-o atât de bine printr-o frază lapidară, se va închide atât de timpuriu în casa ei, pentru a ne vorbi în tonul nostalgic în care vorbea, trezind reminiscențe plăcute și dorința multora dintre admiratori de a o revedea pe scenă¹.

¹ Text cules și adaptat din *Mișcarea*, Iași, Anul XXII, 1928, nr. 54, p. 1.

DIN GRANIȚĂ

TERITORIUL COMUNEI COȘNA CARE A APARTINUT DE TRANSILVANIA ÎN PERIOADA 1848-1914

Dănuț POENARU¹

II

Comisia regulatoare, dând dovadă încă o dată că lua decizii după bunul plac, trimite la 9 iunie 1864 în comuna Coșna (înainte de rezultatul recursului), un reprezentant în persoana secretarului silvanal Schultze, împreună cu patru jandarmi pentru a separa terenurile considerate de Stat (ale erariului) de cele comunale, pe baza sentinței din 28 martie 1863. Locuitorii coșneni când au aflat scopul misiunii acestui reprezentant și că a doua zi (10 iunie 1864) chiar ei urmau să facă „movilirea” (însemnele) la separarea terenurilor, pentru a clarifica și hotărî ce era de făcut, au apelat la așa numitul „soborolu batrînilor”, de care amintit într-un subcapitol anterior. La această întrunire s-a luat decizia să se respingă acceptarea separării terenurilor, care pentru ei era total păgubitoare. Mai mult decât atât, a doua zi, locuitorii coșneni au protestat înarmați cu arme și bâte împotriva acestei măsuri.

În urma protestului și împotrivirii, oficialitățile Districtului Năsăud, la sesizarea „Escelsulu Presidiu Gubernu” prin ordinul 4.283 din 9 iulie 1864 (la o lună după eveniment), au fost însărcinate de a efectua o anchetă locuitorilor coșneni. Persoana desemnată a efectua ancheta a fost „protonotarul” Districtului Năsăud (secretarul general), Nicolae Bejan². Din documentele acestei anchete aflăm:

- Încă din 1863, de când „comisia separatoare” condusă de generalul-maior Johan Pock a făcut cercetare pe teritoriul comunei Coșna care aparținea de Transilvania, locuitorii coșneni au aflat care teritorii se stabilise a fi trecute la erariu (la Stat). Prin urmare, ei știau încă de atunci că, în cazul în care se aplică sentința din 25 martie 1863, vor pierde toată pădu-

¹ Acest articol face parte din lucrarea intitulată *Coșna – File de istorie*, Iași, Editura PIM, 2020, p. 240-253. Mulțumim autorului pentru bunăvoința arătată în publicarea acestui fragment. Titlul articolului aparține redacției cu acordul autorului.

² Nicolae Bejan – învățător în Zagra și Năsăud; din 1853 intră în funcție în administrație ca subprefect al Văii Bârgăului militând pentru formarea Districtului și apărarea drepturilor obținute de înaintași. După înființarea Districtului se face apel la mai mulți români pentru a completa corpul de funcționari, printre care și Nicolae Bejan. Acesta răspunde invitației și este numit protonotar al Districtului, un fel de secretar general. La desființarea Districtului Năsăud din 1876 este trecut în aceeași calitate la Comitatul Bistrița-Năsăud. Dar, pentru convingerile și activitatea lui în folosul românilor este „delăturat” de prefectul Bánffy (Teodor Tanco, *Virtus Romana Rediviva – însemnări și portrete*, Vol. I, Bistrița, 1973, p. 205-206).

Dănuț POENARU

---

rea, pășunatul din aceasta, multe livezi particulare și chiar unele case care ar fi trebuit fie distruse, fie mutate pe un alt teritoriu particular.

- În timpul anchetei le-au fost luate declarații individuale judeului comunal (primarului) Simion Todașcă, notarului comunal (secretarului) Larion Spânu și vigilului de pădure (pădurarului) Ioan Todașcă, iar locuitorilor Erimie Sângeorzan, Ioan George Todașcă, Constantin a George Todașcă, Constantin a Nechita Todașcă, Nechita Todașcă, Ioan a Petru Todașcă, Toma a Ivantia Todașcă, Ștefan Todașcă și Gavril Todașcă, după ce au fost investigați, li s-a luat o declarație comună.

- În ordinul nr. 4.283 din 9 iulie 1864, prin care oficialitățile Districtului Năsăud au fost însărcinați cu scopul de a ancheta la fața locului protestele locuitorilor coșneni, era menționat că locuitorii s-ar fi opus înarmați chiar șefului „comisiei separatoare” – generalul-maior Johan Pock - și nu secretarului silvanal Schultze, care se prezentase în Coșna. Acest amănunt este demn de consemnat întrucât de această eroare s-au folosit locuitorii coșneni de a scăpa cu bine în această anchetă.

Toate declarațiile au în principal același conținut din care reiese că:

- au protestat deoarece nu puteau accepta să renunțe la terenurile și pădurea lor, până nu se rezolva și emitea rezultatul recursului înaintat;

- au protesta dar nu au recunoscut că au fost înarmați;

- generalul-maior Pock, care figura că asupra acestuia locuitorii coșneni s-ar fi opus, „nu a fost de felu în Iunie 1864 în comuna noastră”;

- în final, secretarul Schultze a hotărât ca măsura de „movilire” (delimitare) să se amâne până la stabilirea rezultatului recursului.

Ancheta locuitorilor coșneni a început la data de 9 iulie 1864 și s-a încheiat la 14 iulie a aceluiași an¹.

Pentru a da posibilitatea de a citi și analiza limba vorbită la mijlocul secolului al XIX-lea, atât de locuitorii coșneni, cât și de oficialii Districtului Năsăud, voi reda integral declarația unui reprezentant al comunei Coșna și protocolul întocmit la încheierea anchetei de oficialul Districtului, Nicolae Bejan, în forma cât mai apropiată de cea originală. Declarația judeului (primarului) comunal Simion Todașcă din 13 iulie 1864:

Eu mă numesc Simion Todașcă, sunt în Coșna născut de 34 ani de bătrân, de religie greco-orientală, căsătorit, tată de 4 copii, trăiesc din venitele moșii mele proprie, sunt acum jude comunal în comuna Coșna, până acum încă nu am fost niciodată în cercetare sau pedeapsă comunală. Faima lățită cum că locuitori de în Coșna sar fi împotriviți Ilustrității Sale Domnului General Major și Președinte a comisiei Regulatoare de Bek nu să basădie (nu se bazează, n. a.) nicidecum pe adevăr, după cum să va dovedă dein spusele mele care urmează:

În anul trecut a fost Înalta Comisiune Regulatoare c. r. (cezaro regească, n. a.) a posesiunilor grănițierești și în comuna noastră Coșna și au făcut în privința drepturilor nostre adecă a moșiilor nostre, a Pădurei și pășunii de pădure, cercetările prescrise de la Înaltele locuri. În urma acestor cercetări sau făcut de menționat comisii și una decisiune în privința proprietăților și folosințelor moșiilor nostre apoi a pădurilor și a dreptului de pășunat în păduri, prein care hotărâre însă neam aflat noi în drepturile nostre forte tari scurtați, pentru că nu numai dreptul de padurărit ci și de pășu-

---

¹ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (SJANB-N), Fond *Districtul Năsăud*, document 3/1964.

Teritoriul comunei Coșna care a aparținut de Transilvania în perioada 1848-1914

nat în pădurile celea mari ni sau oprit de tot, ba încă ce e mai mult de în aceia hotărâre neam încredințiat noi cum că la mai mulți dintre noi li să iau și dein livedile lor proprie părțile cam mărișoare batâr că noi am moștenit acelea livedi și pământuri de la moșii și strămoșii noștri, ba chear și unile cașe sau locuințe ale nostre ar veni trase dios. Dein pricinile adusă înainte am recurat noi în contra decisiunei comisiunei Regulatore la Înalta Cancelaria Regească Aulică Transilvană, ca să nu fim scurtați în drepturile nostre usuale până acuma și recursul nostru sa așcernut precum ne este nouă cunoscut pre în mai demulte ori pomenita comisiune Regulatore încă în anul trecut la Înaltele locuri și până în diua de astăzi pe acel recurs încă nu am primit nici una rezoluțiune. În a do adii (în ziua următoare, n. a.) a popasului nostru în anul curgători, adecă în 10 Iunie 1864, călindari nou, au venit Domnul c. r. Secretari Schultze cu 4 Gendarmi în comuna noastră și neau făcut cunoscut că dânsul de aceia au venit în comuna ca să ne movească livedile nostre și ce-i de dincolo de movile să rămâe fiscusesc, poroncind unu tot odată ca să scot oameni la facerea movilelor pre acelea locuri unde va arăta dânsul.

Eu am strâns vreo 9-10 bătrâni dein satul nostru și leam făcut porunca D-lui Secretari cunoscute. Eu și cu batrâni satului amu fost toți treazi la minte namu avut în mână nici o bătă, necum arme, ci amu fost așa strânși laolaltă precum ne strângem și altă dată când avem afaceri oficiose.

După ce au audit omeni porunca și voaia D-lui Secretariu că vrea să le movească livedile și așa numai să peardă dânsi părți mai mari parte den livedile lor, dară pote ca să li să tragă dios casele ori locuințele unde iau născut maicile lor, sau spăimântat și să întristat foarte tare și după aceia sau sfătuit laolaltă în pace și linișce, ca ei să protestedie asupra movilirei livedilor lor până ce va urma rezoluțiune dela Înaltele locuri preste recursul ascernut încă în anul trecut. După aceia mam dus eu cu 11 batrâni a satului cu totă cinstea și omenia la D-ul Secretari și am vorbit cu dânsul precum urmedie: Domnule Secretari noi amu ascernut în anul trecut unu recurs la Înaltele Locuri asupra hotărârei comisiunei dein anul trecut, și până în diua de astăzi nu am primit nici una rezoluție, de vom face noi movilele, atunce perdem mult dein livedile nostre și ne perdem dreptul la pășionat în paduri, perdem chear case unde ne-au născut maicile nostre, perdem tote drepturile nostre și tote medilocele (mijloacele, n. a.) traiului nostru pre viitoriu.

Noi protestăm asupra movilirei livedilor nostre, noi protestam asupra despoierii averei nostre nemișcătoare și asupra pustăirii cășilor nostre. Noi nu putem face acelea moviliri prein care să ne dăm noi însușii dreptul nostru dein manile nostre nici putem îngădui ca să să facăacelea movili până ce sa va hotărî preste recursul nostru de la Înaltele Locuri.

După aceia am fecut D-lui Secretari cunoscut că ne vom duce vreo patru insi (la, n. a.) D-nul General Bek și ne vom ruga ca să nu să facă movilele până ce nu ar urma hotărâre de la Înaltele locuri preste recursul nostru. D-lui Secretariu au pornit minten (imediat, n. a.) după aceia și sau dus cătră Tihutia (Tihuța, n. a.). Noi încă neam luat o căruție și am pornit cătră Tihutia ca să ne rugăm la D-lu Generalu să facă bine a îngădui cu movilirea livedilor nostre până la Înalta hotărâre. În Priporul Candri neam întâlnit cu D-lu Secretari care să înturnasă înapoi și nea împărțășit că D-lu General sau dus la Bistriție, și până nu ni sa va hotărî preste recursul nostru de la Înaltele Locuri sa va îngădui cu movilitul.

De aicea sa vede ca D-lu General nu au fost defeli în Iuniu 1864, în comuna noastră ceialanți domni care sa trimis de comisiunea Regulatore încă nu au fost de fație în comuna noastră în aceia dii și nici în altă dii a anului curgătoriu, ci au fost numai D-lu Secretariu Schultze. Noi amu vorbit cu D-lu

---

Dănuț POENARU

Secretari cu toată cinstea ca și cu un dregătoriu Împărătesc, în mânilor noastre nu am avut nici bâte nici alte arme, nu am făcut larmă, nu neam purtat cu necuvinție, prin urmare nu poci eu pricepe că cine a fost acela om care nea pârât pre noi așa grodian la Înalta Gubernie, ca neam fi pus înarmați împotriva D-lu Generalu, ori alu D-lu Secretariu, ori a altui Domnu Deregatoriu. Noi numai neam folosit de dreptu la care nil dau legile civile austriace în care stă scris că dacă sa recurge în contra vrunei decisiuni sau hotărâri, până atunci, până ce nu urmedie vreo rezoluțiune preste recursul făcut și ascernut Înaltelor locuri, nu este iertat a se esacuta aceia decisiune, hotărâre ori dispusaciune.

Eu mă rog ca să mi să facă acela om cunoscut care scâlceind adevărata stare a lucrului neau înegrit la Înaltele Locuri socotind eu ca așa a apăra dreptul seu pre calea legeri, și între marginile hotărâte în lege, este fiecărui supus austriac iertat. Celea ce le-am dat eu la Protocol sunt pe adevăr basate și spusele mele să scris așa la Protocol precum le-am dat eu.

Simion Todașcă¹.

Protocolul încheiat la finalul anchetei de către protonotarul Districtului, Nicolae Bejan, are următorul conținut:

Înaltu Presidiu a oficialatului districtual,

În urma stimatei ordinațiuni d. d. 9 Iuliu 1864 nr. 416/1864 am călătorit în a 11 a lunei curente către Coșna, amu adjunsu în ace comună în a 12-lea și am făcut aci sub alăturata investigațiune în privința faimei lățiete, că sear fi opus locuitorii acei comune Presiedintelui Ces. Reg. Comisiuni regulatoare a posesiunilor grănișiaresci, adecă Ilustritatei Suale Domnului General Major de Boeck, prein care investigațiune sa constata că menționatul Domnu general Majore în anul curgătoriu nu a fost nici decum în comuna Cosna, și cum că în 10 Iuniu a. c. au fost numai Domnul Ces. Reg. Secretariul de silve Schultze în ace comună, ca să moviledia (movilească, n. a.) pamenturile locuitorilor dein Cosna pre acelea locuri, pre unde au fost socotit comisiunea ces. reg. Regulatore în anul trecut, că avu fi ase face acelea movile.

Coșnenii înse au protestat în contra întreprinderii movilirei pământurilor lor, rugându-se a se amânam acesta până ce va urma decisiunea înaltei cancelaria aulică regescă preste recursatu asternutu de dânșii în nasta privinția înca în anul trecut.

Tot prein ace investigațiune sa mai constata că Coșnenii au rugat pre menționatul Domnu Secretariu, ca se se îndure a le concede a să duce la mai de multe ori pomenitul Domnu General, și a se ruga ca se se amâne movilirea pământurilor până la urmanda înalta decisiune, de unde lămuritu, se vede, că locuitorii dein Coșna au arătat încredere mai de multe ori pomenitul Domnu General Majore, prein urmare nici au avuto de cugetu a se opune.

Dein celea indicate se vede, cum că acei persona, care au relationatu Excelsului regescu Guberniu, că sear fi opus Coșnenii Domnului General Majore de Boeck, nu iau fost cunoscută adevărata stare a lucrului, ci au relașionatu pote numai după poveștile nicaru fomeii, că altmintrinea nu aru fi potut scria un neadeveru așa bătători la ochi.

Coșna, în 14 Iuliu 1864

Nicolae Bejan, Protonotariu².

Răspunsul la recursul făcut de comuna Coșna, împreună cu Administrația Fondurilor din Năsăud, s-a dat la 4 martie 1865 prin decizia nr. 806 luată de cancelaria Aulică Transilva-

---

¹ SJANB-N, Fond Districtul Năsăud, inventar 1047, D. 3/1864, f. 15- f. 19.

² SJANB-N, Fond Districtul Năsăud, inventar 1047, D. 3/1864, f. 12 și f. 13.

Teritoriul comunei Coșna care a aparținut de Transilvania în perioada 1848-1914

---

nă, care s-a înmănat coșnenilor la Năsăud în 20 aprilie 1865. În această decizie locuitorii coșneni au fost declarați liberi, iar întreg teritoriul comunei împreună cu pădurile aferente, au fost recunoscute ca proprietate a acesteia. Prin urmare, „locurile mai înalte” au anulat sentința Comisiei reglatoare nr. 307/25 martie 1865¹.

Recunoașterea și restabilirea dreptului de proprietate pentru comuna Coșna și locuitorii săi, obținute prin acțiunile ferme și lupta coșnenilor cu autoritățile centrale, a fost una din cele mai importante realizări a acestei perioade. După cum se observă, situația acordată proprietății funciare a fost mare, atât pentru comunitatea Coșna, cât și pentru autoritățile centrale, deoarece pământul, ca principal bun imobil, devenise marfă, intrând în circuitul de valori al economiei capitaliste. Acesta este prețuit și valorizat prin ceea ce reprezenta, ca principala sursă de trai, nu numai pentru coșneni, ci pentru toți locuitorii comunităților locale din cadrul Districtului Năsăud².

La 17 martie 1865, locuitorii comunei Coșna împreună cu membrii comisiei Administrației Fondurilor Grănicerești din Năsăud au întocmit un document intitulat „Instrument de învoire”, prin care coșnenii, ca răsplată pentru Administrația Fondurilor că au susținut recursul în privința proprietății, au acceptat ca 1/3 (o treime) din veniturile nete provenite din exploatarea pădurilor comunei, să revină Fondului de stipendii și Fondului școlar central³. Oficiul silvic din Năsăud transpune, la 4 octombrie 1866, pădurile în proprietatea comunei Coșna 2/3, iar 1/3 în cea a Fondului de Stipendii, însă pădurea nu se împarte între Fond și comună, ci numai venitul net obținut din administrarea și exploatarea acesteia. Urmare a acestui fapt, la 7 octombrie 1866 se încheie documentul oficial de donație „Instrumentu de Donațiune”, prin care a treia parte din venitul rezultat urma să revină Fondului de stipendii, pădurile rămânând ca proprietate comună, document ce cuprinde mai multe puncte în care sunt cuprinse regulile după care va funcționa administrarea economică a pădurii și a morilor de fierăstrău (de firez), drepturile de utilizare a lemnului de foc și de construcție, dar și dreptul pășunatului. Spre exemplu:

- În perioada în care pădurea nu aducea nici un venit „spesele” (cheltuielile) cu administrarea acesteia erau suportate de comună și Fondul de stipendii proporțional ca și în cazul venitul net (2/3 din cheltuieli le suporta comuna Coșna, iar 1/3 le suporta Fondul de stipendii).

- Cu toate că morile de fierăstrău aflate la acel moment pe teritoriul comunei Coșna se aflau în proprietatea Fondului de stipendii, întreg venitul net obținut din exploatarea acestora era împărțit respectându-se aceeași regulă de distribuție (2/3 din venituri către comuna Coșna și 1/3 către Fondul de stipendii).

- Locuitorii coșneni aveau dreptul de a folosi lemne din pădurea comunală fără nici o plată, dar numai pentru trebuințele lor private și comunale (foc, clădiri private și comunale, poduri, garduri, etc.).

- Pășunatul vitelor în pădurea comunală se putea dăce pe întreaga suprafață a aceste-

---

¹ Documentul de donație (*Instrumentu Donaționale*) din 7 octombrie 1866, în SJANB-N, Fond *Administrația Fondurilor Grănicerești Năsăudene*, D. 59/1866-1889, f. 1 și f. 2.

² Adrian Onofreiu, „*Glasul pământului*” – în *documente referitoare la satele năsăudene*, în Iosif Marin Balog, Rudolf Graf, Ioan Lumperdean (coordonatori), *Fenomene economice și financiare în spațiul românesc al secolelor XIX-XX. Studii de economie regională*, Cluj-Napoca, Ed. Presa Universitară Clujeană, 2016, p. 115.

³ Documentul de donație (*Instrumentu Donaționale*), citat mai sus.

Dănuț POENARU

---

ia, dar cu respectarea normelor „silvanale” (silvice)¹.

De reținut că prin aceste măsuri drepturile coșnenilor legate de proprietățile lor private nu au suferit nici o modificare.

Nou față de trecut este că în componența conducerii comunei Coșna, apare pentru prima dată un notar (secretar). Primul care a deținut această funcție a fost Larion Spânu. Din declarația acestuia la ancheta efectuată de protonotarul Nicolae Bejan, din iulie 1864, aflăm că în acel an notarul coșnean avea vârsta de 25 ani. Din alte surse mai aflăm că: a intrat în serviciu la 1 octombrie 1861, fiind ales de comună și de oficiul cercual; citea și scria în limba română și germană; ca studii avea două clase normale, iar salariul era de 6 florini valută austriacă pe an. Tot în acea perioadă, jude comunal (primar) era Simion Todașcă, care în 1864 avea 34 ani. Acesta citea și scria în limba română și germană, iar jurământul l-a depus la 14 noiembrie 1863².

În anul 1871 comitetul reprezentativ al Districtului a aprobat „Statutul general pentru organizarea comunelor”. Potrivit acestuia „organele legalmente îndreptățite spre administrarea independentă a afacerilor interne comunale și spre ducerea la îndeplinire a dispozițiilor legilor în afacerile administrațiunii Statului și ale municipiului (în sensul abstract) sunt în fiecare comunitate: reprezentanța comunală și oficiul comunal (primăria)”. Ca membri ai reprezentanței comunale trebuiau aleși „acei bărbați mai de frunte – care pe lângă cerințele generale - știu a scrie și citi, însă așa ca toate clasele de popor să fie după putință reprezentate”³.

Dintre numeroasele atribuții ale reprezentanților comunali amintim:

- conservarea și înmulțirea averii comunale;
- introducerea unor planuri de economie și ordine pentru folosirea pădurilor, pășunilor și fânațelor comunale;
- de a se îngriji de prevenirea incendiilor și a înlătura daunele produse de foc, apă, grindină și boli;
- de a avea grijă de animale;
- de a susține în stare bună cimitirul.

Statutul fixa și importante răspunderi reprezentanței comunale în ce privește sănătatea morală a comunității, ea fiind obligată a se îngriji „de promovarea culturii și susținerea moralității locuitorilor, pentru abaterea de la beție, de la risipirea averii, de la lenevire și alte fapte ce ruinează familiile”. În statut erau, de asemenea, precizate răspunderile și competențele primarului, care era socotit „capul și conducătorul comunității”, căruia toți locuitorii erau datori să-i dea ascultare și respect⁴.

Pe baza Statutului general pentru organizarea comunelor, elaborat și aprobat de comitetul reprezentativ al Districtului, fiecare comunitate locală și-a elaborat și aprobat propriul statut de organizare.

În anul 1872, la reorganizarea comunelor din Districtul Năsăud, comuna Coșna îm-

---

¹ SJANB-N, Fond *Administrația Fondurilor Grănicerești Năsăudene*, D. 59/1866-1889, f. 1-f. 6.

² SJANB-N, Fond *Districul Năsăud*, inventar 1047, D. 3/1864, f. 15, f. 30; Simion Lupșan, Adrian Onofreiu, *Districul Năsăud 1861-1876. Contribuții documentare*, Năsăud, Ed. George Coșbuc, 2003, p. 597 și p. 603.

³ Simion Lupșan, Adrian Onofreiu, *op. cit.*, p. 45-46.

⁴ *Ibidem*, p. 46.

Teritoriul comunei Coșna care a aparținut de Transilvania în perioada 1848-1914

preună cu comunele Ilva mare și Măgura au format un cerc notarial în cadrul cercului Rodna¹. Justiția în District s-a organizat prin instituționalizarea „Sedriei Generale”, echivalentul unui tribunal. S-au înființat preturi judecătorești la Năsăud, Rodna și Prundu Bârgăului, grupând comunele în aceste noi instituții judecătorești. Noile instanțe aveau competență teritorială asupra acestor forme administrative – de altfel sunt denumite și tribunale de cerc – fără a avea însă competența juridică asupra acestora. Preturile judecau litigii civile și penale de însemnătate mai redusă, iar calea de atac era reprezentată de tribunalul din Bistrița. Pentru cercetarea celor care comiteau infracțiuni nu s-a înființat un organ special, ci atribuțiile reveneau tot acestor instanțe, în cadrul cărora funcționau judecătorii de investigație². În cercetarea penală, competențele erau delimitate.

Tribunalului din Bistrița îi reveneau competențe pentru pretura Prundu Bârgăului, iar judecătoriei cercuale din Năsăud pentru preturile Năsăud și Rodna. Primăriile comunale aveau ca atribuții deschiderea de succesiuni, inventarierea de bunuri, acte pe care, apoi, le comunicau judecătoriei cercuale de care aparțineau. Sedria Generală a început să funcționeze la data de 20 martie 1862, iar din 5 noiembrie 1862 s-a decis să funcționeze pentru început cinci instanțe judecătorești cu judecători delegați. Patru din acestea funcționau pentru cele șase cercuri, iar una pentru Sedria Orfanală cu atribuții de a asigura tutoratul minorilor până la majorat și reglementarea raporturilor de ereditate.

Comuna Coșna, făcând parte din cercul Rodna, era inclusă în instanța judecătorească cu reședința la Sângeorz și arestul la Rodna, avându-l ca judecător delegat pe Florian Porcius, asesor (ajutor de judecător) pentru cercurile Rodna și Sângeorz. Florian Porcius avea repartizate atât cauze civile, conform patentei nr. 129, cât și criminale, conform patentei din 29 martie 1853³. Cu începere din 1863, prin ordonanța Guberniului nr. 1252/26 martie 1863, cele cinci instanțe judecătorești au fost comasate în una singură, numită „judecătorie singulară”, având sediul la Năsăud și a cărei președinte a fost desemnat Ioachim Mureșan. Mai târziu (din 1872) au funcționat cele din Monor, Năsăud și Rodna.

În subordinea Sedriei se afla carcera (închisoarea) în care erau deținuți cei arestați în timpul cercetării sau al judecății, precum și cei condamnați definitiv. Avea o capacitate de 40 de arestați, pentru cei în curs de urmărire penală și 50, pentru cei condamnați definitiv. Deținuții din închisoare puteau fi solicitați la lucru cu ziua, cu plata de 40 cruceri pe zi, fără mâncare și 18 cruceri, cu mâncare, neputând beneficia de acest drept cei condamnați la pedepse mai mari de 5 ani, cei bănuși că încercau să fugă sau că puteau face vreun exces⁴.

În documentele aflate la Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (SJANB-N), în fondul *Sedria Generală a Districtului Autonom Românesc al Năsăudului*, am găsit nu mai puțin de 66 dosare în care apar coșneni implicați în procese din diferite motive, cum ar fi: recuperarea unor sume de bani (28 de dosare), furt (14 dosare), succesiune (7 dosare), lovire (3 dosare), moarte suspectă (2 dosare), scandal (2 dosare), urmând alte cauze cu câte un dosar (înșelăciune, insultă, legalizarea unui act de proprietate, etc.). Între acestea se află și dosarul B/14 din 1868-1870, care figurează la comuna Coșna, dar care ar fi trebuit să fie înre-

¹ Liviu Păiuș, *Monografia comunei Rodna Veche*, Ediția a II-a, Bistrița, Ed. Charmides, 2014, p. 181.

² SJANB-N, Inventarul Fondului *Sedria Generală a Districtului Autonom Românesc al Năsăudului*, p. I și p. II.

³ *Ibidem*, p. II-III.

⁴ *Ibidem*, p. III.

Dănuț POENARU

---

gistrat la comuna Feldru. În acest dosar se prezintă cazul unui furt din 1868, asupra lui Constantin Chirilă a Lupu Spânu din Pod Coșna, în care era anchetat un anume Iacob Nichiti din Feldru. Cercetând cu atenție documentele, reiese foarte clar faptul că „Pod Coșna” sau „Pod=Coșna” cum mai apare scris, nu este numele unei locații din teritoriul comunei Coșna care a aparținut de Transilvania, ci din teritoriul actual al comunei care atunci făcea parte din teritoriul Bucovinei, mai precis este vorba de cătunul „Pod Coșna” care, ulterior, va deveni sat de sine stătător cu numele Podu Coșnei, în cadrul comunei Dorna Candreni. De aceea ancheta și cercetarea acestui caz s-a efectuat atât de Judecătoria Năsăud din cadrul Districtului cu același nume, de care depindea comuna Feldru, cât și de Judecătoria și Jandarmeria Vatra Dornei, de care depindea atunci cătunul „Pod Coșna”¹.

Promovarea politicii de conciliere dintre Curtea de la Viena și Ungaria a dus la încheierea pactului dualist numit Ausgleich (înțelegere, acord, compromis), în 1867 și la sacrificarea autonomiei Transilvaniei². Prin încoronarea din 8 iunie 1867, la Pesta, a lui Francisc Iosif I ca Rege al Ungariei, s-a consfințit noua formulă de organizare dualistă a monarhiei, mai precis Imperiul Habsburgic a fost împărțit în două state cu două parlamente și guverne proprii, în comun fiind conduse doar trei domenii: finanțele, armata și politica externă³. De aceea, mersul justiției a fost schimbat pentru structurile locale românești din Transilvania prin reglementările Guvernului de la Budapesta. Pe baza legii XXXVI/1875, prin Ordonanța Guvernului nr. 2.722 JME din 31 iulie 1875, au fost desființate tribunalele românești din Abrud, Făgăraș, Beiuș, Hațeg, Năsăud și Gherla. Tot în 1875 Sedria Generală a fost desființată. Competența teritorială a tribunalului Năsăud a fost trecută la cel din Bistrița, la care s-au alăturat și o parte din foștii funcționari năsăudeni⁴. După 1867, prin legile și măsurile adoptate sistematic de Guvernul de la Budapesta, o serie de prerogative ale organelor Districtului năsăudean au fost restrânse, pentru ca în 1876 Districtul să fie desființat, luând ființă Comitatul Bistrița-Năsăud⁵.

Alte măsuri luate în perioada 1861-1876 au fost și cele legate de căile de comunicație și de exploatarea pădurilor în District. Așadar, la 25 septembrie 1862, comitetul reprezentativ al Districtului năsăudean a discutat mai pe larg de problemele referitoare la situația căilor de comunicație, luând ca primă măsură cunoașterea situației reale a stării acestora. Pe baza unei riguroase radiografii a rețelei căilor de comunicație și a stării lor de viabilitate, conducerea Districtului a elaborat „Statutul despre conservarea drumurilor publice”, în care erau stabilite: categoriile de drumuri, traseul acestora și în răspunderea cui va fi fiecare porțiune de drum. Potrivit acestui statut drumurile publice din District erau împărțite în:

- drumuri de țară;
- drumuri jurisdicționale;
- drumuri cercuale.

S-a stabilit că drumurile de țară și cele jurisdicționale „se susțin prin puterile concu-

---

¹ SJANB-N, Inventarul Fondului *Sedria Generală...*, D. B/14 1868-1870, f. 1-f. 5.

² Adrian Onofreiu, *Evoluția Năsăudului în perioada 1851-1876*, în „Monografia orașului Năsăud (1245-2008)”, Vol. I, Cluj-Napoca, Ed. Napoca Star, 2009, p. 221.

³ Mircea Gelu Buta, Adrian Onofreiu, *Petiții din granița năsăudeană în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Contribuții documentare*, Cluj-Napoca, Ed. Eikon, 2012, p. 41.

⁴ SJANB-N, Inventarul Fondului *Sedria Generală...*, p. III și p. V.

⁵ Simion Lupșan, Adrian Onofreiu, *op. cit.*, p. 48.

Teritoriul comunei Coșna care a aparținut de Transilvania în perioada 1848-1914

rente (concurrente – cu sensul de unite, n. a.) de toate comunele acestui district; drumurile cercuale de comunele care se află în acele văi, iar cele vicinale să fie susținute de comunele pe a cărui teritoriu se află”¹. Pentru mai buna conservare și îngrijire a drumurilor de țară și jurisdicționale, s-au înființat posturi de vigili de drum (cantonieri), plătiți lunar de către District.

La drumurile de țară și jurisdicționale, fiecare locuitor apt de lucru trebuia să presteze anual câte șase zile de lucru cu brațele și câte două zile de lucru cu trăsura, după fiecare vită de trăsură. Din cele șase zile, cinci trebuiau prestate efectiv, iar pentru a șasea trebuia plătită suma de 40 cruceri valută austriacă². Așa numitele conscrieri ale „puterilor de concurență” se referă la impunerea locuitorilor la prestații în natură și bani pentru lucrări publice. În „Conspectu despre puterile de concurenție din comuna Coșna pe anulul 1873” sunt trecuți în total 54 capi de familie, din care șase erau scutiți de a efectua prestație cele cinci zile cu „palma” (cu brațele), iar patru erau scutiți de a plăti cei 40 de cruceri. Prin urmare, pe anul 1873 locuitorii coșneni erau nevoiți să presteze în total 240 zile de lucru cu brațele, iar pentru a șasea zi trebuiau să plătească în total 20 de florini³.

Referitor la exploatarea pădurilor, la 25 iunie 1868 Magistratul Silvanal din cadrul Districtului năsăudean elaborează o instrucțiune în 16 puncte, obligatorie pentru toate comunele privind parchetele unde urmau a se face tăieri anuale și care trebuiau să fie strict respectată. Această instrucțiune a fost înlocuită în februarie 1875 cu „Statutul pentru economizarea și conservarea pădurilor de pe teritoriul fostului Regiment românesc al II-lea de graniță din Transilvania” care cuprindea 39 de articole. Conform acestui Statut, organele de administrare a pădurilor erau: Comisia centrală districtuală silvanală, Comisiile silvanale comunale și personalul silvanal. Comisia centrală silvanală era formată din 7 membri aleși pe timp de 6 ani de către comunele proprietare și de Comitetul administrativ al fondurilor școlare grănicerești năsăudene.

Comisiile silvanale comunale, ce erau alese de săteni, își alegeau la rândul lor un președinte și un secretar, care aveau obligația de a veghea la stricta respectare a reglementărilor privind tăierea, cultivarea și paza pădurilor din raza comunelor⁴. Dintr-un document întocmit la 5 aprilie 1882, aflăm că la acel moment comisia silvanală din cadrul comunei Coșna era reprezentată de preotul bisericii din Coșna, Sever Orban, și de primarul Teodor Maxim Todașcă⁵.

Patenta împărătească pentru introducerea Cadastrului Franciscan în teritoriul Transilvaniei, a fost emisă mult mai târziu (la 20/31 octombrie 1849) decât cea pentru introducerea acestuia în teritoriul Bucovinei. Cu toate acestea, măsurătorile cadastrale s-au efectuat tot cam în aceeași perioadă (1850-1860) cu cele din Bucovina⁶.

(Va urma)

¹ *Ibidem*, p. 40.

² *Ibidem*, p. 41.

³ SJANB-N, Fond *Districul Românesc Autonom al Năsăudului*, D. 1/1873, f. 7-f. 10.

⁴ Simion Lușșan, Adrian Onofreiu, *op. cit.*, p. 39.

⁵ SJANB-N, Fond *Administrația Fondurilor Grănicerești Năsăudene*, D. XCVII/763 1872-1885, f. 72.

⁶ Constantin Ungureanu, *Importanța cadastrului Franciscan asupra evoluției social economice a Bucovinei*, în „Analele Bucovinei”, București, Ed. Academiei Române, 2009, Anul XVI, f. n.

FAMILII DE PREOȚI GRECO-CATOLICI DIN ȚARA NĂSĂUDULUI 1700-1948

Dr. Elisabeta SCURTU¹

Familia Zagrai din Mititei

Date concrete despre slujitorii din această familie apar la începutul secolului al XIX-lea când matricolele certifică slujirea lui Ioan și Gabriel Zagrai, începând cu anul 1802. Preotul Ioan Zagrai s-a născut în anul 1721. În parohia Mititei a slujit până în 1807, preoțind din martie 1803 alături de fiul său.

Preotul Gabriel Zagrai s-a născut în anul 1772, iar după cum reiese din registre a avut șase copii. În 13 martie 1803 i s-a născut Ilarion², a cărui genealogie o vom urmări mai departe, iar în același an i s-a născut și o fată, Nastasia³; în 12 octombrie 1806 a venit pe lume Demeter⁴, în 25 martie 1811, s-a născut „Floare a popii Zagrai”⁵, în 4 iunie 1813, Nastasia a murit⁶, iar în același an, în 6 iulie, s-a născut încă o fiică pe care a numit-o tot Nastasia⁷. Ultimul copil născut în familia preotului Gabriel a fost o fată, Raveca, născută în 9 mai 1817⁸, cu opt luni înainte de moartea tatălui ei, petrecută în 16 decembrie 1817⁹. Preotul Gabriel Zagrai s-a stins din viață la vârsta de 45 de ani, după 14 ani de slujire, la altarul bisericii greco-catolice i-a urmat preotul Ioan Pop din Mocod.

Urmărind spița genealogică a familiei Zagrai, observăm că timp de două generații nu s-a ridicat niciun preot din acest neam. Ilarion Zagrai, născut în 1803, a îmbrățișat milităria. S-a căsătorit cu Todora; aceasta i-a născut doi copii, Gavrilă și Iftimia, decedată în 29 mai 1842, la 10 ani de strânsoare¹⁰. În 15 mai 1835, femeia a murit la 21 de ani¹¹. După trei ani de văduvie s-a căsătorit cu Ana Iacob Nașcul¹², tânără de 30 de ani, care i-a dăruit încă patru în 13 aprilie 1846¹³ și Nastasia născută în anul 1849.

Viața și-a urmat cursul ei obișnuit, în 24 noiembrie 1872 Larion a rămas din nou singur, Ana murind răpusă de slăbie. În 1872, Raveca s-a măritat cu Gavrilă Nechiti¹⁴, Nasta-

¹ Acest articol face parte din lucrarea intitulată *Familii de preoți greco-catolici din Țara Năsăudului 1700-1948*, Cluj-Napoca, Editura Mega, p. 233-237. Mulțumim autoarei pentru bunăvoința arătată în publicarea acestui fragment din lucrare.

² ANBN, fond *Colecția registrelor parohiale greco-catolice de stare civilă*, registrul 708, f. 1.

³ *Ibidem*, f. 2.

⁴ *Ibidem*, f. 3.

⁵ *Ibidem*, f. 4.

⁶ *Ibidem*, f. 58.

⁷ *Ibidem*, f. 4.

⁸ *Ibidem*, f. 5.

⁹ *Ibidem*, f. 59.

¹⁰ *Ibidem*, f. 3.

¹¹ *Ibidem*, f. 68.

¹² *Ibidem*, registrul 713, f. 2.

¹³ *Ibidem*, f. 12.

¹⁴ *Ibidem*, registrul 710, ff. 118-119.

Dr. Elisabeta SCURTU

sia s-a măritat și ea în anul următor cu Theodosiu Fontul¹. În 10 iunie 1874, Larion Zagrai, rămas copii, Macidon, născut în 7 octombrie 1839², Ștefan, născut în 12 martie 1843³, Raveca, născută văduv de două ori, a murit de slăbia bătrâneților, la 71 de ani⁴.

În 15 februarie 1867, Macidon, rămas în casa părintească, s-a însurat cu Floare Titu Timoce, fata Nastasiei Timoce din Mititei⁵. Cei doi mai aveau împreună un copil, Gavrilă, născut în 1865, iar după căsătorie li s-a mai născut: Maria, în 15 septembrie 1868⁶; Iftimie, în 24 iunie 1871⁷; Pantelimon, născut în 30 iulie 1874⁸; Nastasia, născută în 21 iunie 1877⁹ și decedată după 22 de zile fiind slabă din naștere¹⁰; Sânziana, născută în 1 iulie 1881¹¹ și moartă după o zi de viață¹²; Palagea, născută în 13 noiembrie 1882¹³ și Ioan, născut în 1 septembrie 1885¹⁴. Primul băiat din familie s-a însurat cu Ana Panfir Maxim de 23 de ani, în 31 octombrie 1887¹⁵, Iftimia s-a măritat în 5 martie 1894 cu Isidor Lazar¹⁶, iar Maria l-a luat de bărbat pe Macedon Nechiti, de 26 de ani din localitate, în 25 februarie 1889¹⁷. Dintre toți, ne interesează în mod special căsătoria lui Pantelimon Zagrai cu Valeria Coșbuc, el fiind cel care a ales calea preoției precum străbunicii săi.

Pantelimon Zagrai s-a născut în 30 iulie 1874 în Mititei. După finalizarea studiilor gimnaziale la școala din localitate, a urmat cursurile Școlii Normale din Năsăud, în 1895-1896 susținând și examenul de maturitate, apoi cursurile Academiei Teologice din Gherla, absolvind în anul 1900. În același an, în 30 august, s-a căsătorit cu Valeria Coșbuc, fiica preotului Leon Coșbuc din Leșu. În 18 ianuarie 1901, a fost hirotonit ca preot de către episcopul Ioan Szabo, iar în 22 ianuarie 1901 a fost numit administrator parohial în Bistrița-Bârgăului, în 1914 fiind numit paroh. În iulie 1929 a fost distins cu titlul de protopop onorar de către episcopul Iuliu Hossu.

Din căsnicia cu Valeria Coșbuc li s-au născut trei copii, Leonida, care nu a supraviețuit, George Tiburțiu, preot în Tiha Bârgăului și Tureac și Maria Petronela, căsătorită cu inginerul Simion Găină.

Preotul George Zagrai s-a născut în 21 mai 1908, în Bistrița Bârgăului. A absolvit opt clase de liceu și bacalaureatul, urmând apoi patru ani teologia la Gherla. A fost hirotonit în 3 septembrie 1933 și numit administrator al parohiei Vișagu (tr. Huedin).

În 1935 a fost propus în satul natal al tatălui său, Mititei. Deși se bucura de populari-

¹*Ibidem*, ff. 119-120.

²*Ibidem*, registrul 709, f. 4.

³*Ibidem*, f. 8.

⁴*Ibidem*, registrul 715, ff. 4-5.

⁵*Ibidem*, registrul 710, ff. 112-113.

⁶*Ibidem*, ff. 47-48.

⁷*Ibidem*, registrul 711, ff. 10-11.

⁸*Ibidem*, ff. 22-23.

⁹*Ibidem*, ff. 32-33.

¹⁰*Ibidem*, registrul 716, ff. 14-15.

¹¹*Ibidem*, ff. 14-15.

¹²*Ibidem*, ff. 30-31.

¹³*Ibidem*, registrul 711, ff. 48-49.

¹⁴*Ibidem*, ff. 57-58.

¹⁵*Ibidem*, registrul 714, ff. 12-13.

¹⁶*Ibidem*, ff. 19-20.

¹⁷*Ibidem*, ff. 13-14.

Familii de preoți greco-catolici din Țara Năsăudului 1700-1948 - Familia Zagrai din Mititei

Preotul Pantelimon Zagrai și soția Valeria Coșbuc
(ANBN, fond Anton Coșbuc)

tate și era dorit de o parte însemnată de săteni, tânărul nu a dorit să slujească în această parohie, dar nici nu și-a exprimat refuzul în mod deschis. Cu prilejul numirii sale în prezența vicarului Victor Zinveliu, când i s-a cerut să predice, acesta a cuvântat „ca și cu gura altuia”, iar mulțimea surescitată din cauza unor zvonuri, conform cărora vicarul nu dorea să-l numească pe tânăr în parohie, s-a pornit împotriva prelatului. După ce l-au înjurat și amenințat că, dacă nu-l introduce pe George Zagrai de preot, nu mai iese viu din biserică, unii au luat în derâdere întreaga situație, glumind „hai să facem țigări că avem vreme”¹. În tot acest timp tânărul s-a refugiat în altar, lăsându-l pe vicar să facă față singur mulțimii furioase, nedorind să aplaneze conflictul, nici să recunoască faptul că nu dorea parohia din

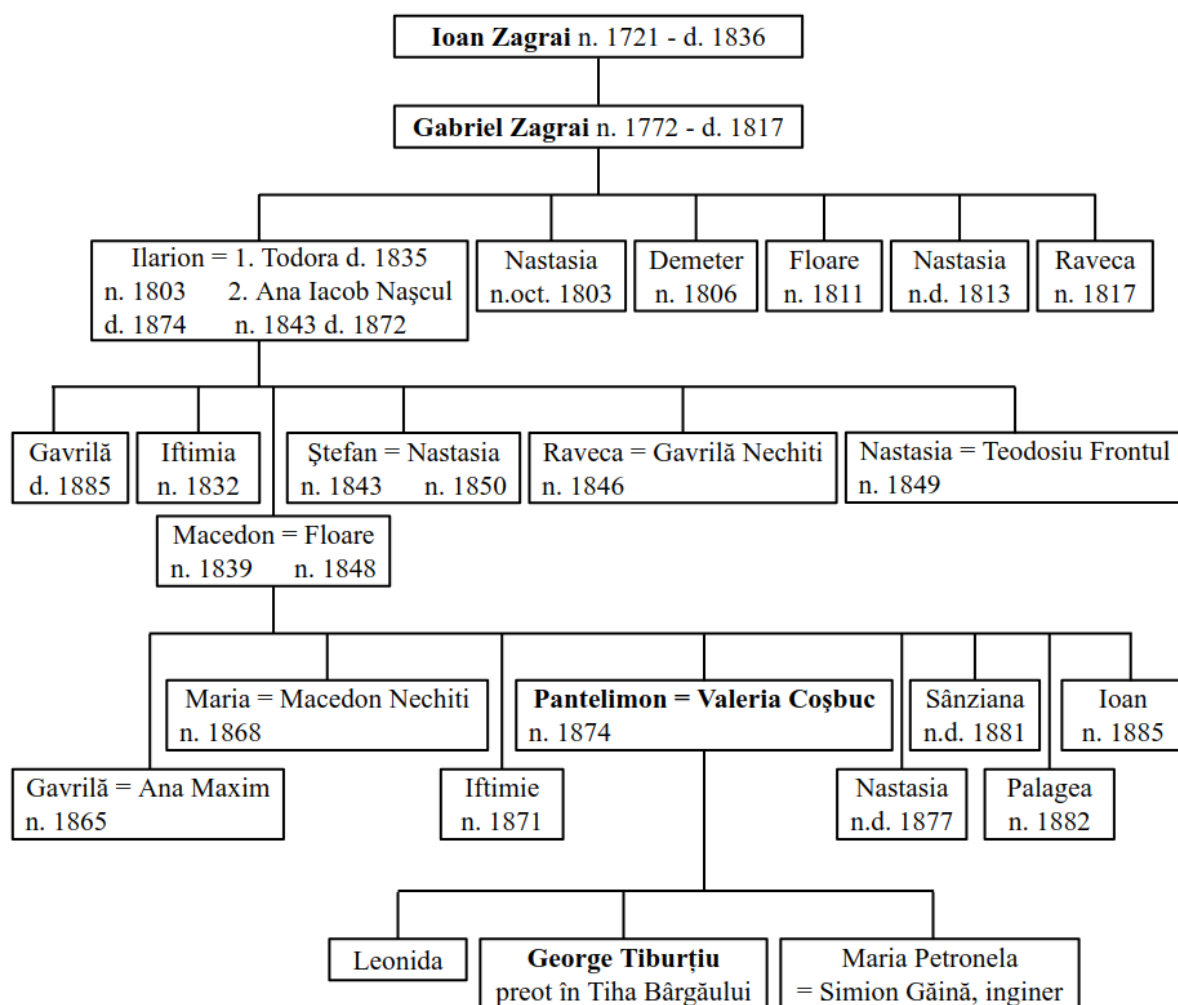
¹ *Ibidem*, dosar 1371, ff. 47-48.

Dr. Elisabeta SCURTU

vreme ce în câteva rânduri s-a exprimat că „nu vrea să fie preot în Mititei, nici dacă vin sătenii cu o căruță de aur după el”¹. În cele din urmă mulțimea s-a liniștit, dar pentru lipsa de responsabilitate, George Zagrai a fost suspendat și pus sub cercetare disciplinară². Din 9 noiembrie 1940 a fost numit administrator în Tiha Bârgăului și Tureac, iar din 30 martie 1944 a fost numit administrator în Bistrița Bârgăului³.

Ultimul episod redat ilustrează încă o dată cât de puternice erau legăturile de familie. Chiar dacă familia preotului Zagrai era strămutată pe valea Bârgăului unde slujea, totuși, în mentalitatea sătenilor, ei erau „de loc” din Mititei și prin urmare descendenții familiei erau considerați de asemenea fii ai satului.

Schița genealogică a familiei Zagrai din Mititei

¹Ibidem, ff. 47-48.

²Ibidem, f. 45.

³Ibidem, dosar 1503, f. 9.

TABLOU NOMINAL

cu locuitorii români din comuna Mititei care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 ca parte activă, ca soldați pe front și ca parte sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc

Alexandru DĂRĂBAN

Număr curent	Numele și prenumele	Născut în comuna	Ocupațiunea civilă	Gradul avut la miliție	A fost decorat	A luat parte la mișcări impuse de război			
						Chemat fiind			A fost refugiat
						La partea activă, ca soldat pe front	La partea sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc	Pentru a fi arestat sau internat	
1	Ioan Timoce I. Șt.	Mititei	econom	soldat	-	X	-	-	-
2	Ștefan Braic	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
3	Gavrilă Braic	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
4	Gavrilă Sacota	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
5	Grigore Maxim	idem	idem	caporal	-	X	-	-	-
6	Dumitru Sacota	idem	idem	soldat	-	X	-	-	-
7	Ioan Danciu	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
8	Toader Danciu	idem	idem	caporal	Bronz Crucea Carol	X	-	-	-
9	Grigore Pop I. Leon	idem	idem	soldat	-	-	X	-	-
10	Dumitru Pop	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
11	Ioan Zagrai I. T.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
12	Ioan Zagrai I. I.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
13	Toader Zagrai	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
14	Lazar Izidor	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
15	Vasile Braic	idem	idem	idem	-	X	-	-	-

Tablou nominal cu locuitorii români din comuna Mititei care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 ca parte activă, ca soldați pe front și ca parte sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc

16	Dumitru Lazar	Mititei	econom	soldat	Crucea Carol	X	-	-	-
17	Toader Botcar	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
18	Dumitru Botcar	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
19	Ștefan Cirilă	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
20	Niculae Cirilă	idem	idem	caporal	Bronz Argint II Crucea Carol	X	-	-	-
21	Nechita Ciocan	idem	idem	soldat	-	X	-	-	-
22	Toader Ciocan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
23	Petru Budilican	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
24	Vasile Ciocan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
25	Pahone Târnovan	idem	idem	fruntaș	Bronz Crucea Carol		-	-	-
TOTAL PAGINA 1						23	2	-	-
26	Toader Târnovan	Mititei	econom	soldat	-	-	X	-	-
27	Ioan Turicea	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
28	Augustin Lazar	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
29	Gavrilă Lazar	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
30	Ioan Oproae	idem	idem	idem	Bronz Crucea Carol	X	-	-	-
31	Ioan Pop Haban	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
32	Niculae Sforgace	idem	idem	idem	Bronz Crucea Carol	X	-	-	-
33	Ioan Sforgace	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
34	Dumitru Palage	idem	idem	sergent	Bronz Argint II Crucea Carol	X	-	-	-
35	Ștefan Palage	idem	idem	soldat	-	X	-	-	-
36	George Sângeorzan	idem	idem	caporal	Bronz Crucea Carol	X	-	-	-
37	Grigore Pop Log.	idem	idem	soldat	Bronz	X	-	-	-
38	Gavrilă Sălvan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
39	Vasile Fontul	idem	idem	idem	Bronz Crucea Carol	X	-	-	-
40	Grigore Pop I. Petru	idem	cojocar	idem	Bronz Crucea Carol	X	-	-	-

Tablou nominal cu locuitorii români din comuna Mititei care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 ca parte activă, ca soldați pe front și ca parte sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc

41	Dumitru Pop I. M.	Mititei	econom	soldat	-	X	-	-	-
42	Alexa Pop	idem	idem	idem	Bronz	X	-	-	-
43	Ioan Pop I. M.	idem	idem	sergent	Bronz Crucea Carol	X	-	-	-
44	Ioan Lazar	idem	idem	soldat	Bronz Crucea Carol	X	-	-	-
45	Ștefan Mureșan	idem	idem	idem	Bronz	X	-	-	-
46	Vasile Herța	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
47	Ioan Herța	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
48	Mihailă Herța	idem	dubălar	idem	-	X	-	-	-
49	Simion Herța	idem	cojocar	idem	Bronz Crucea Carol	X	-	-	-
50	Gavrilă Herța	idem	econom	idem	Bronz Crucea Carol	X	-	-	-
51	Toader Pop	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
52	Leon Zagrai	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
53	Ioan Zagrai I. P.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
54	George Zagrai	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 1+2						49	5	-	-
55	Petru Sângeorzan	Mititei	econom	caporal	-	X	-	-	-
56	Niculae Pop	idem	idem	soldat	Bronz Crucea Carol	X	-	-	-
57	Dumitru Pop	idem	idem	fruntaș	-	X	-	-	-
58	Ioan Timoce I. L.	idem	idem	soldat	Bronz	X	-	-	-
59	Ioan Herța	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
60	Dumitru Fontul	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
61	Niculae Căinar	idem	idem	idem	Bronz	X	-	-	-
62	Ioan Pop I. Șt.	idem	idem	caporal	Bronz Crucea Carol	X	-	-	-
63	Ioan Olăsău	idem	idem	soldat	-	-	X	-	-
64	Ioan Sacota	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
65	Grigore Braic	idem	idem	caporal	Bronz Crucea Carol	X	-	-	-
66	Ștefan Scridon	idem	idem	soldat	-	-	X	-	-
67	Grigore Timoce	idem	idem	caporal	Bronz Crucea Carol	X	-	-	-
68	Ioan Bodea I. I.	idem	idem	soldat	-	X	-	-	-

Tablou nominal cu locuitorii români din comuna Mititei care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 ca parte activă, ca soldați pe front și ca parte sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc

69	Ioan Bodea	Mititei	econom	soldat	-	X	-	-	-
70	Pahone Nașcu	idem	idem	idem	Bronz Crucea Carol	X	-	-	-
71	Grigore Nașcu	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
72	Ioan Herța	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
73	Dumitru Roș	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
74	Ioan Moroșan I. G.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
75	Toader Roș	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
76	Ștefan Roș	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
77	Grigore Sforpace	idem	idem	idem	Bronz	X	-	-	-
78	Vartolomeu Fontul	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
79	Ioan Fontul I. V.	idem	idem	idem	Bronz Crucea Carol	X	-	-	-
80	Gavrilă Fontul	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
81	Ioan Fontul I. Șt.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
82	Grigore Lazar Roș	idem	idem	idem	Bronz Crucea Carol	X	-	-	-
83	Ioan Tonica	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 2+3						75	8	-	-
84	Ștefan Fontul I. Șt.	Mititei	econom	soldat	Bronz	X	-	-	-
85	Ioan Fontul I. Șt.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
86	Dumitru Orza	idem	idem	idem	Bronz Crucea Carol	X	-	-	-
87	Gavrilă Miron	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
88	Ștefan Orza	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
89	Gavrilă Nechita	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
90	Dumitru Zagrai	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
91	Alexa Săucea	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
92	Dumitru Oniga	idem	idem	sergent	Bronz Argint II Crucea Carol	X	-	-	-
93	Iulian Oniga	idem	idem	soldat	-	X	-	-	-
94	Niculae Pașcu	idem	idem	idem	Bronz Crucea Carol	X	-	-	-
95	Dumitru Tămaș	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
96	Petru Nechiti	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
97	Grigore Lazar	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
98	Ioan Sălvan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
99	Tănasă Fontul	idem	idem	fruntaș	-	X	-	-	-

Tablou nominal cu locuitorii români din comuna Mititei care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 ca parte activă, ca soldați pe front și ca parte sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc

100	Teofil Lazar	Mititei	econom	soldat	-	X	-	-	-
101	Eremei Pop	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
102	Toader Pop I. G.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
103	Gavrilă Pop	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
104	Grigore Oproae	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
105	Ioan Tămaș	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
106	Ștefan Magdea	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
107	Ioan Oproae	idem	idem	idem	Bronz Crucea Carol	X	-	-	-
108	Dumitru Rus	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
109	Mihailă Fontul	idem	idem	idem	Bronz Crucea Carol	X	-	-	-
110	Casian Mitrofan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
111	Vasile Timoce	idem	idem	sergent	Bronz Argint I Argint II Aur Crucea Carol	X	-	-	-
112	Ioan Nechiti	idem	idem	soldat	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 3+4						104	8	-	-
113	Ștefan Nechiti	Mititei	econom	soldat	-	X	-	-	-
114	Grigore Fetinca	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
115	Vasile Șioldea	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
116	Grigore Oproae	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
117	Ioan Șioldea	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
118	Petru Braic	idem	idem	idem	Bronz Crucea Carol	X	-	-	-
119	Niculae Braic	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
120	Grigore Braic	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
121	Vasile Sălvan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
122	Macavei Sălvan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
123	George Sălvan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
124	Larion Zagrai	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
125	Tănasă Fontul	idem	idem	idem	-	-	X	-	-
126	Eremei Lazar	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
127	Gavrilă Fontul	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
128	Paramon Nechiti	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
129	Dumitru Nechiti	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
130	Grigore Bontău	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
131	George Maxim	idem	idem	idem	-	X	-	-	-

Tablou nominal cu locuitorii români din comuna Mititei care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 ca parte activă, ca soldați pe front și ca parte sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc

132	Vartolomeu Orza	Mititei	econom	soldat	-	X	-	-	-
133	Ioan Orza	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
134	Mihai Palage	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
135	Niculae Zagrai	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
136	Scridon Niculaie	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 4+5						125	11	-	-
137	Vasile Roș	Mititei	econom	soldat	-	X	-	-	-
138	Ioan Puica	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
139	Ioan Budilican	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 5+6						128	11	-	-
TOTAL GENERAL						139		-	-

Mititei la 10 ianuarie 1922

Viorel Drăganu – secretar cercual, Ion Lazar – primar, Octavian Mărcușiu – preot greco-catolic, Gavrilă Tonica – plugar.

Biserica ortodoxă (fostă greco-catolică) din Mititei

TABLOU NOMINAL

cu soarta locuitorilor români din comuna Mititei care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

Număr curent	Numele și prenumele	Soarta îndurată în timpul războiului						În urma decedatului sau dispărutului a rămas	
		Mort pe câmpul de luptă	Mort în temniță, părăsire, în spital în urma bolilor sau rănilor	S-a reîntors acasă			Dispărut	Văduvă	Numărul orfanilor
				Ca invalid	Rănit, bolnav, însă în prezent e sănătos	Deplin sănătos			
1	Ioan Timoce I. Șt.	X	-	-	-	-	-	1	-
2	Ștefan Braic	-	-	-	X	-	-	-	-
3	Gavrilă Braic	-	-	-	-	X	-	-	-
4	Gavrilă Sacota	X	-	-	-	-	-	1	-
5	Grigore Maxim	-	-	-	-	-	X	-	-
6	Dumitru Sacota	-	-	-	-	X	-	-	-
7	Ioan Danciu	-	-	-	-	X	-	-	-
8	Toader Danciu	-	-	-	X	-	-	-	-
9	Grigore Pop I. Leon	-	-	-	-	X	-	-	-
10	Dumitru Pop	-	-	-	-	X	-	-	-
11	Ioan Zagrai I. T.	-	-	-	-	X	-	-	-
12	Ioan Zagrai I. I.	-	-	-	-	X	-	-	-
13	Toader Zagrai	-	-	-	-	X	-	-	-
14	Lazar Izidor	-	-	-	-	X	-	-	-

TABLOU NOMINAL
cu soarta locuitorilor români din comuna Mititei care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

15	Vasile Braic	X	-	-	-	-	-	1	2
16	Dumitru Lazar	-	-	-	-	-	X	1	1
17	Toader Botcar	-	-	-	-	-	X	-	-
18	Dumitru Botcar	-	-	-	-	X	-	-	-
19	Ștefan Cirilă	-	-	X	-	-	-	-	-
20	Niculae Cirilă	X	-	-	-	-	-	-	-
21	Nechita Ciocan	-	-	-	-	X	-	-	-
22	Toader Ciocan	-	-	X	-	-	-	-	-
23	Petru Budilican	-	-	-	-	X	-	-	-
24	Vasile Ciocan	-	-	-	-	X	-	-	-
25	Pahone Târnovan	-	-	X	-	-	-	-	-
TOTAL PAGINA 1		4	-	3	2	13	3	4	3
26	Toader Târnovan	-	-	-	-	X	-	-	-
27	Ioan Turicea	-	-	-	-	X	-	-	-
28	Augustin Lazar	-	-	-	-	X	-	-	-
29	Gavrilă Lazar	-	-	-	-	X	-	-	-
30	Ioan Oproae	-	-	-	-	X	-	-	-
31	Ioan Pop Haban	-	-	X	-	-	-	-	-
32	Niculae Sforgace	-	-	-	-	X	-	-	-
33	Ioan Sforgace	-	-	-	-	X	-	-	-
34	Dumitru Palage	-	-	-	-	X	-	-	-
35	Ștefan Palage	-	-	-	-	-	X	1	1
36	George Sângeorzan	X	-	-	-	-	-	-	-
37	Grigore Pop Log.	-	-	-	-	X	-	-	-
38	Gavrilă Sălvan	-	-	-	X	-	-	-	-
39	Vasile Fontul	-	-	-	-	X	-	-	-
40	Grigore Pop I. Petru	-	-	-	-	X	-	-	-
41	Dumitru Pop I. M.	-	-	-	X	-	-	-	-
42	Alexa Pop	-	-	-	-	X	-	-	-
43	Ioan Pop I. M.	-	-	-	X	-	-	-	-
44	Ioan Lazar	-	-	-	-	X	-	-	-
45	Ștefan Mureșan	-	-	-	X	-	-	-	-
46	Vasile Herța	X	-	-	-	-	-	-	-
47	Ioan Herța	-	-	-	-	X	-	-	-
48	Mihailă Herța	-	-	-	-	X	-	-	-
49	Simion Herța	-	-	-	-	X	-	-	-
50	Gavrilă Herța	-	-	-	-	X	-	-	-
51	Toader Pop	-	-	-	-	X	-	-	-
52	Leon Zagrai	-	-	X	-	-	-	-	-
53	Ioan Zagrai I. P.	-	-	-	-	X	-	-	-
54	George Zagrai	-	-	-	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 1+2		6	-	5	6	33	4	5	4
55	Petru Sângeorzan	-	-	X	-	-	-	-	-
56	Niculae Pop	-	-	-	-	X	-	-	-

TABLOU NOMINAL
cu soarta locuitorilor români din comuna Mititei care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

57	Dumitru Pop	-	-	X	-	-	-	-	-
58	Ioan Timoce I. L.	-	-	-	-	X	-	-	-
59	Ioan Herța	-	-	X	-	-	-	-	-
60	Dumitru Fontul	-	-	-	-	-	X	1	2
61	Niculae Căinar	-	-	-	-	X	-	-	-
62	Ioan Pop I. Șt.	X	-	-	-	-	-	-	-
63	Ioan Olăsău	-	-	-	-	X	-	-	-
64	Ioan Sacota	X	-	-	-	-	-	-	-
65	Grigore Braic	X	-	-	-	-	-	1	6
66	Ștefan Scridon	-	-	-	-	X	-	-	-
67	Grigore Timoce	-	-	-	-	X	-	-	-
68	Ioan Bodea I. I.	-	-	-	-	X	-	-	-
69	Ioan Bodea	-	-	-	-	X	-	-	-
70	Pahone Nașcu	-	-	-	-	X	-	-	-
71	Grigore Nașcu	-	-	-	-	X	-	-	-
72	Ioan Herța	-	-	-	-	X	-	-	-
73	Dumitru Roș	-	-	-	-	X	-	-	-
74	Ioan Moroșan I. G.	-	-	-	-	X	-	-	-
75	Toader Roș	X	-	-	-	-	-	-	-
76	Ștefan Roș	-	-	-	-	X	-	-	-
77	Grigore Sforgace	-	-	-	-	X	-	-	-
78	Vartolomeu Fontul	-	-	-	-	X	-	-	-
79	Ioan Fontul I. V.	-	-	-	-	X	-	-	-
80	Gavrilă Fontul	-	-	-	-	X	-	-	-
81	Ioan Fontul I. Șt.	-	-	-	-	X	-	-	-
82	Grigore Lazar Roș	-	-	-	-	X	-	-	-
83	Ioan Tonica	-	-	-	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 2+3		10	-	8	6	54	5	7	12
84	Ștefan Fontul I. Șt.	-	-	-	X	-	-	-	-
85	Ioan Fontul I. Șt.	-	-	-	-	X	-	-	-
86	Dumitru Orza	-	-	-	-	X	-	-	-
87	Gavrilă Miron	-	-	-	X	-	-	-	-
88	Ștefan Orza	-	-	-	-	-	X	1	3
89	Gavrilă Nechita	-	-	-	X	-	-	-	-
90	Dumitru Zagrai	-	-	-	-	X	-	-	-
91	Alexa Săucea	-	-	-	-	-	X	1	2
92	Dumitru Oniga	-	-	-	-	X	-	-	-
93	Iulian Oniga	-	-	X	-	-	-	-	-
94	Niculae Pașcu	-	-	-	-	X	-	-	-
95	Dumitru Tămaș	-	-	-	-	-	X	1	2
96	Petru Nechiti	-	-	-	-	X	-	-	-
97	Grigore Lazar	-	-	-	-	X	-	-	-
98	Ioan Sălvan	-	X	-	-	-	-	1	3
99	Tănasă Fontul	-	-	-	-	X	-	-	-

TABLOU NOMINAL
cu soarta locuitorilor români din comuna Mititei care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

100	Teofil Lazar	-	-	-	-	X	-	-	-
101	Ereimei Pop	-	-	-	-	X	-	-	-
102	Toader Pop I. G.	-	-	X	-	-	-	-	-
103	Gavrilă Pop	-	-	-	-	X	-	-	-
104	Grigore Oproae	-	-	-	-	X	-	-	-
105	Ioan Tămaș	-	-	X	-	-	-	-	-
106	Ștefan Magdea	-	-	-	X	-	-	-	-
107	Ioan Oproae	X	-	-	-	-	-	1	3
108	Dumitru Rus	-	-	-	-	X	-	-	-
109	Mihailă Fontul	-	-	-	-	X	-	-	-
110	Casian Mitrofan	-	-	-	-	X	-	-	-
111	Vasile Timoce	-	-	-	-	X	-	-	-
112	Ioan Nechiti	-	-	-	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 3+4		11	1	11	10	71	8	12	25
113	Ștefan Nechiti	-	-	-	-	X	-	-	-
114	Grigore Fetinca	-	-	-	-	X	-	-	-
115	Vasile Șioldea	-	-	-	-	X	-	-	-
116	Grigore Oproae	X	-	-	-	-	-	-	-
117	Ioan Șioldea	-	-	-	-	X	-	-	-
118	Petru Braic	-	-	-	-	X	-	-	-
119	Niculae Braic	X	-	-	-	-	-	-	6
120	Grigore Braic	-	-	-	-	X	-	-	-
121	Vasile Sălvan	X	-	-	-	-	-	-	-
122	Macavei Sălvan	-	-	-	-	-	X	-	-
123	George Sălvan	X	-	-	-	-	-	1	-
124	Larion Zagrai	-	-	-	-	X	-	-	-
125	Tănasă Fontul	-	-	-	-	X	-	-	-
126	Ereimei Lazar	-	-	-	X	-	-	-	-
127	Gavrilă Fontul	-	-	-	-	X	-	-	-
128	Paramon Nechiti	-	-	-	-	X	-	-	-
129	Dumitru Nechiti	-	-	-	-	X	-	-	-
130	Grigore Bontău	-	-	-	-	X	-	-	-
131	George Maxim	-	-	-	-	X	-	-	-
132	Vartolomeu Orza	X	-	-	-	-	-	-	-
133	Ioan Orza	X	-	-	-	-	-	-	-
134	Mihai Palage	-	-	-	-	X	-	-	-
135	Niculae Zagrai	-	-	-	-	X	-	-	-
136	Scridon Niculaie	-	-	-	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 4+5		17	1	11	11	87	9	13	27
137	Vasile Roș	-	-	-	-	X	-	-	-
138	Ioan Puica	-	-	-	-	X	-	-	-
139	Ioan Budilican	-	-	-	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 4+5		17	1	11	11	90	9	13	27
TOTAL GENERAL		139					13		27

TABLOU CU LOCUITORII DIN MITITEI DECORAȚI ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Nr. crt.	Numele și prenumele	Ocupația	Gradul	Decorațiile primite				
				Bronz	Aur	Argint I	Argint II	Crucea Carol
1	Toader Danciu	econom	caporal	da	-	-	-	da
2	Dumitru Lazar	idem	soldat	-	-	-	-	da
3	Niculae Cirilă	idem	caporal	da	-	-	da	da
4	Pahone Târnovan	idem	fruntaș	da	-	-	-	da
5	Ioan Oproae	idem	soldat	da	-	-	-	da
6	Niculae Sforgace	idem	idem	da	-	-	-	da
7	Dumitru Palage	idem	sergent	da	-	-	da	da
8	George Sângeorzan	idem	caporal	da	-	-	-	da
9	Vasile Fontul	idem	soldat	da	-	-	-	da
10	Grigore Pop I. Petru	cojocar	idem	da	-	-	-	da
11	Alexa Pop	econom	idem	da	-	-	-	-
12	Ioan Pop I. M.	idem	sergent	da	-	-	-	da
13	Ioan Lazar	idem	soldat	da	-	-	-	da
14	Ștefan Mureșan	idem	idem	da	-	-	-	-
15	Simion Herța	cojocar	idem	da	-	-	-	da
16	Gavrilă Herța	econom	idem	da	-	-	-	da
17	Niculae Pop	idem	idem	da	-	-	-	da
18	Ioan Timoce I. L.	idem	idem	da	-	-	-	-
19	Niculae Căinar	idem	idem	da	-	-	-	-
20	Ioan Pop I. Șt.	idem	caporal	da	-	-	-	da
21	Grigore Braic	idem	idem	da	-	-	-	da
22	Grigore Timoce	idem	idem	da	-	-	-	da
23	Pahone Nașcu	idem	soldat	da	-	-	-	da
24	Grigore Sforgace	idem	idem	da	-	-	-	-
25	Ioan Fontul I. V.	idem	idem	da	-	-	-	da
26	Grigore Lazar Roș	idem	idem	da	-	-	-	da
27	Ștefan Fontul	idem	idem	da	-	-	-	-
28	Dumitru Orza	idem	idem	da	-	-	-	da
29	Dumitru Oniga	idem	sergent	da	-	-	da	da
30	Niculae Pașcu	idem	soldat	da	-	-	-	da
31	Ioan Oproae	idem	idem	da	-	-	-	da
32	Mihailă Fontul	idem	idem	da	-	-	-	da
33	Vasile Timoce	idem	sergent	da	da	da	da	da
34	Petru Braic	idem	soldat	da	-	-	-	da
TOTAL: 34 medaliați, 24,46%				33	1	1	4	28
TOTAL MEDALII, 48,20%				67				

Concluzii privind locuitorii din comuna Mititei participanți la Primul Război Mondial conform statisticii ASTRA

Conform statisticii care a fost realizată de Societatea „ASTRA” din Sibiu la câțiva ani după terminarea războiului, Tabelul Nominal cu toți combatanții care au participat la Primul Război Mondial din localitatea Mititei a fost întocmit de către secretarul cercual Viorel Drăgan, primarul comunal Ioan Lazar, preotul greco-catolic local Octavian Mărcușiu și Gavrilă Tonica - plugar, la data de 10 ianuarie 1922.

În anii Primului Război Mondial (1914-1918) au fost mobilizați în Armata austro-ungară 139 de bărbați (din care 11 au rămas pe loc) din localitatea Mititei.

Combatanții au fost:

- 136 economi (plugari);
- 2 cojocari;
- 1 dubălar.

Din totalul de 139 de bărbați:

- au murit pe câmpul de luptă: 17.
- morți în temniță, în pribegie, în spital, în urma bolilor și rănilor: 1.
- au fost dați dispăruți: 9.

În urma lor au rămas:

- 13 văduve
- 27 de orfani.

S-au întors acasă:

- Deplin sănătoși: 90.
- Invalizi: 11.
- Răniți, bolnavi, dar deveniți sănătoși: 11.

Din punct de vedere al gradelor militare avem următoarea situație:

- Soldați: 124
- Fruntaș: 3
- Caporali: 8
- Sergenți: 4

Monumentul eroilor din satul Mititei

VARIA

O carte de referință despre intelectualii din Bistrița-Năsăud și Universitatea clujeană în perioada interbelică

Icu CRĂCIUN

În anul 2021, la Editura *Mega* din Cluj-Napoca, editorii Adrian Onofreiu, Claudia Septimia Sabău, Ana-Maria Stan, Cornelia Vlașin, în colaborare cu Paula Cazacu și Nicoleta Hegeduş, cu toții istorici profesioniști reductabili, au tipărit volumul *Intelectuali din județul Bistrița-Năsăud și Universitatea din Cluj (1919-1940). Repere documentare*, volum apărut sub egida Direcției Patrimoniu Cultural Universitar (Universitatea *Babeș-Bolyai*, Cluj-Napoca), în colaborare cu Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, cu sprijinul financiar al Universității *Babeș-Bolyai*, avându-i ca referenți științifici pe prof. univ. dr. Ioan Bolovan, membru corespondent al Academiei Române, și pe conf. univ. dr. Valentin Șerdan-Orga; menționez că prefața este semnată de Ioan Bolovan, iar studiul introductiv de Ana-Maria Stan.

După cum arată și titlul, această carte „aduce în fața publicului o serie de documente inedite și edite referitoare la implicarea, la legăturile intelectualilor români din județul Bistrița-Năsăud cu Universitatea din Cluj în perioada interbelică” (Ioan Bolovan). Autorii au structurat-o în șase secțiuni, fiecare cu mai multe subcapitole, la care se adaugă o listă a studenților năsăudeni și bistrițeni de la universitatea clujeană, instituție devenită etalon a României Mari, cu toții contribuind la prestigiul ei. *Momentele festive ale Universității românești din Cluj (1920, 1930)* sunt ilustrate de corespondența dintre Vasile Goldiș și Gavrilă Tripon, prefectul județului Bistrița-Năsăud, Nicolae Ivan, arhimandrit, președintele Consistoriului, Victor Onișor, secretar general, Resortul de Interne, Victor Moldovan, Director Ministerial, Alexandru Pălăgieșu, sub-prefect al județului Năsăud etc. Urmează *Solicitări adresate Prefecturii de către Universitatea din Cluj pentru sprijinirea studenților clujeni*, *Conferințele „Extensiunii Universitare” Cluj susținute la Bistrița și Năsăud*, *De la Năsăud la Cluj: intelectuali năsăudeni la Universitate*, cu prezentarea vieții și activității academicianului Nicolae Drăganu, un necrolog semnat de Octavian A. Scridon, o cerere a lui Ștefan Jarda prin care solicita un atestat de vechime în funcția de secretar al Fondurilor grănicerești năsăudene, câteva articole de presă cu ocazia decesului dr. Ștefan Jarda, după care capitolul V *Studenți și doctoranzi din Ținutul năsăudean la Universitatea românească din Cluj*. Firește, nu lipsesc indicii de nume și de localități, așa cum îi stă bine unei lucrări științifice.

Din dorința de a vă îndemna să citiți cele 381 de pagini am extras câteva informații interesante; astfel, până în 1918 circa 235 de tineri bursieri ai fondurilor grănicerești năsăudene au studiat la universități importante din Europa sau Austro-Ungaria: Viena, Budapesta, Bratislava, Pecs, Graz etc., primele locuri ocupându-le facultățile de drept, medicină, umaniste (litere și filozofie), urmate de silvicultură, minerit, studii politehnice, etc.

Icu CRĂCIUN

După 1918, la Cluj, în anul universitar 1919-1920 erau 2150 de studenți în patru facultăți distincte: Drept, Științe, Medicină și Litere și Filozofie, unde predau 189 de profesori; studenții proveneau din școli secundare sau institute greco-catolice ori ortodoxe din Brașov, Blaj, Sibiu, Arad și, bineînțeles, din ținutul Năsăudului. Astfel, din Țara Năsăudului, în anul școlar 1924-1925, erau 52 de studenți bursieri (cu burse acordate din fondurile grănicerești și universitatea clujeană), 26 la Drept, 17 la Litere și Filozofie, iar 9 la Medicină; în anul școlar 1925-1926 erau 67 de studenți, 35 la Drept, 21 la Filozofie și Litere și Științe, iar 11 la Medicină, pentru ca în anul școlar 1934-1935 să fie 129 de tineri din județul Năsăud. Precizăm că din perioada anilor 1919-1940, la arhivele bistrițene se păstrează 43 dosare de bursieri, majoritatea fiind studenți la Medicină sau Drept; iată câteva nume, ajunse adevărate personalități ale științei și culturii românești: Leon Daniello și Marius Hângănuț (medici), Sever Pop (lingvist), Tudor Bugnariu (sociolog și filosof), Tudor Drăganu (fiul profesorului universitar Nicolae Drăganu, originar din Zagra, jurist), Tiberiu Morariu (geograf), deveniți profesori universitari la Cluj. Burse năsăudene au primit și studentele: Aurora Șimon, Aurelia Titieni, Ecaterina Cicioc (căsătorită Călugăru). Despre odiseea preluării Universității maghiare de către autoritățile române, în frunte cu Onisifor Ghibu și Nicolae Drăganu, în anul 1919 aflați mai multe citind *Studiul introductiv* semnat de Ana-Maria Stan. Un alt năsăudean care a avut un rol important în bunul mers al Almei Mater clujene a fost Ștefan Jarda, secretar general al universității între anii 1919 și 1927, absolvent al Facultății de Drept. Să amintim și faptul că între 1925 și 1929 s-au construit cinci cămine studențești în care au fost cazați 2922 de tineri, iar șef al acestora a fost profesorul Victor Onișor. Mai mult, prin vocea lui Leon Scridon senior, fost prefect al județului Bistrița-Năsăud, s-a lansat proiectul construirii unui cămin studențesc „grăniceresc”, la care au aderat universitarii Victor Onișor (președinte) și Nicolae Drăganu (vicepreședinte); în 1926 erau adunați 151000 de lei, sumă insuficientă pentru ducerea lui până la capăt. Motivele eșecului le veți afla tot din acest volum. Să mai spunem că în 1922 studenții năsăudeni s-au alăturat studenților din județele Maramureș, Satu Mare, Sălaj și Someș și au format împreună *Societatea Studenților Someșeni*, prim președinte fiind Grigore Someșan, societatea devenind după acest an *Cercul studenților someșeni „George Coșbuc”*, misiunea principală fiind aceea de a înzestra toate comunele județului Năsăud cu biblioteci și cămine culturale, lucru care s-a realizat. Printre localitățile care au beneficiat de donații de cărți s-au numărat: Blăjenii de Jos, Mintiu, Mocod, Salva. Studenții din acea perioadă au contribuit la stimularea lecturii, au organizat serate, ceaiuri dansante, reuniuni artistico-literare, au ținut prelegeri publice pe teme sanitare, contribuind la combaterea bolilor infecto-contagioase la sate sau participând la dezveliri de monumente și sfințiri de biserici. De asemenea, în diferiți ani au omagiat sau comemorat pe patronul spiritual al acestei asociații, reușind să-i capaciteze și pe Octavian Goga, Ion Agârbiceanu și pe profesorul universitar Gh. Bogdan-Duică. Cert este că *Cercul studenților someșeni „George Coșbuc”* și-a lăsat amprenta asupra ținutului năsăudean, iar studenții de pe valea Bistriței și din orașul Bistrița, care, din 1927, au format *Societatea Academică Someșana*, au contribuit, la rândul lor, la civilizarea locuitorilor acestor așezări. Atât Ținutul Năsăudului, cât și cel al Bistriței au devenit adevărate resurse umane de înaltă calitate.

Foarte interesante sunt selecțiile de scrisori și mesaje din capitolul șase (*Corespondența universitarilor și a cercetătorilor Institutului de Istorie Națională din Cluj cu intelectualii năsăudeni*) dintre personalități precum: Silviu Dragomir, Ioan Lupaș, Nicolae Drăganu, Sextil Pușcariu,

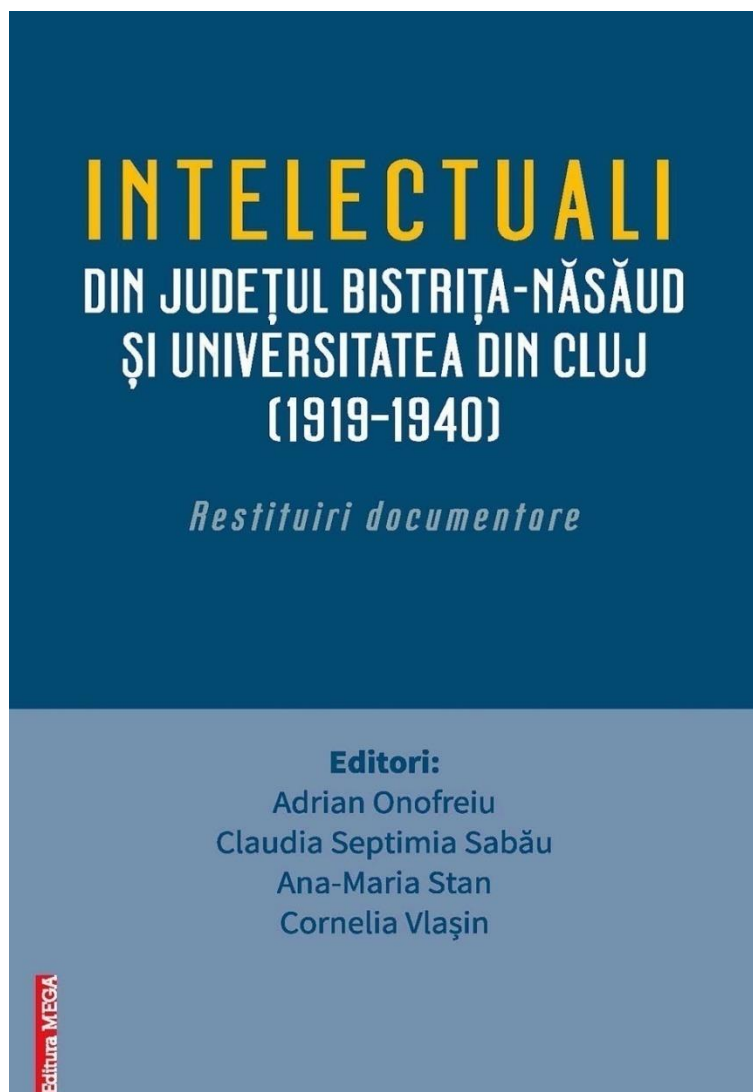
O carte de referință despre intelectualii din Bistrița-Năsăud și Universitatea clujeană în perioada interbelică

Tiberiu Morariu, Ioan Mușlea etc. cu elita năsăudeană. Printre altele, aici aflăm despre activitatea celebrei reviste *Arhiva Someșană*, genealogia Veronicăi Micle, informații despre istoria grănicerilor și a regimentelor de graniță, amănunte relevante despre biografiile lui Constantin Daicoviciu, Alexandru Lapedatu, Marton Roska ori Alexandru Ferenczi, susținuți de năsăudeanul Iulian Marțian.

După cum arată editorii, această lucrare mai „cuprinde 249 de documente, scrisori și articole din presa bistrițeană a vremii, acoperind din punct de vedere cronologic perioada 1919-1940”; subliniem faptul că în *Lista de regeste* sunt enumerate cele 249 de documente, fiecare cu o scurtă prezentare. Veți întâlni aici epistole inedite, semnate de Iuliu Moisil, Iulian Marțian, Virgil Șotropa, Florian Porcius, etc.

Felicit editorii acestui volum pentru efortul uriaș de a pune la dispoziția cititorului sutele de documente originale legate de alte pagini de istorie bistrițeano-năsăudeană.

Revistă sprijinită și finanțată de:
CONSILIUL LOCAL SÂNGEORZ-BĂI
CENTRUL CULTURAL „JUSTIN SOHORCA”
SÂNGEORZ-BĂI

ISSN 2285-8229
ISSN-L 2285-8229